

บทที่ 3

บทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทย

ม้าเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความผูกพันกับสังคมมนุษย์มาแต่โบราณ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ใช้ม้าเป็นพาหนะทั้งในยามปกติและยามสงครามนั่นเอง จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรพบว่า ในวรรณคดีโบราณของชาติต่าง ๆ มักจะมีการกล่าวถึงม้าอยู่เสมอ เช่น ขุนช้างขุนแผน ของไทย กล่าวถึงม้าสีหมอก สามก๊ก ของจีน กล่าวถึงม้าเช็กเฮา ราชาธิราช ของมอญ กล่าวถึงม้าของสมเด็จพระราม มหาสมุทรสุตตวรรณา คัมภีร์สังคยวิลาสินี อรรถกถาที่มณีกาย ของอินเดีย กล่าวถึงม้าแก้ว นิทานชุดพระเจ้าชาลมาญ ของฝรั่งเศส กล่าวถึงม้าเบยาร์ดและม้าราปิคาน ฯลฯ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะวรรณคดีเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม และการสร้างสรรค์วรรณคดีเป็นกิจกรรมทางสังคม (Graham Hough, 1973 : 30) ฉะนั้นวรรณคดีจึงสะท้อนเรื่องราวของม้าซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์มาช้านาน และถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมด้านหนึ่งออกมา

ในวรรณคดีไทยก็มีการกล่าวถึงม้าอยู่หลายเรื่อง แต่ม้าที่มีบทบาทพิเศษและควรค่าแก่การนำมาศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ม้าสีหมอก จากเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ม้านิลมังกร จากเรื่อง พระอภัยมณี ม้าเช็กเฮา จากเรื่อง สามก๊ก ม้ามณีจาก จากเรื่อง สุญญาคำฉันท์ ม้ากัณฐกะ จากเรื่อง พระปฐมสมโพธิกถา ม้านิลพาหุและม้าอนันตสิงหาสน์ จากเรื่อง รามเกียรติ์

วิภา กงกะนันท์ (2522 : 54) กล่าวว่า การศึกษาตัวละครในวรรณกรรมนั้น เราจะต้องรู้ธรรมชาติ พฤติกรรม และบทบาทต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกำหนดให้ ม้าซึ่งเป็นตัวละครตัวหนึ่งที่มีความสำคัญในวรรณคดีไทยหลาย ๆ เรื่อง ฉะนั้นเพื่อให้การศึกษาม้าบทบาทพิเศษของม้าเป็นไปอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับม้า ได้แก่ ประวัติความเป็นมา รูปร่างลักษณะ และอิทธิพลควบคู่ไปกับการศึกษาม้าบทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทยตัวนั้น ๆ ไปด้วยตามลำดับดังต่อไปนี้

ม้าสีหมอก

1. ประวัติความเป็นมา

ม้าสีหมอกเป็นตัวละครตัวหนึ่งในวรรณคดีไทย เรื่อง ขุนช้างขุนแผน มีประวัติความเป็นมาว่า เมื่อขุนแผนต้องเป็นแม่ทัพไปปราบศึกเมือง เชียงทอง ขุนช้างซึ่งเป็นเพื่อนกับขุนแผนก็วางอุบายต่าง ๆ นานา จนช่วงชิงนางวันทองไปได้สำเร็จ เมื่อขุนแผนรู้ว่าถูกขุนช้างหักหลังก็โกรธ คิดหาอาวุธและพาหนะเพื่อเป็นปัจจัยในการป้องกันตัว

จะตีดาบซื้อม้าหากุมาร	ให้เชี่ยวชาญวิชาได้ฝึก
ถ้าสามสิ่งนี้ได้สมอารมณ์นึก	จะอีกหักมาอย่างไรก็ไม่กลัว
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 333)

เมื่อขุนแผนได้กุมารทองและตีดาบฟ้าฟื้นเป็นอาวุธคู่มือสำเร็จแล้ว ขุนแผนก็ออกหาซื้อม้าชนิดที่ตนต้องการ ซึ่งแหล่งซื้อขายม้าแหล่งหนึ่งของกองทัพไทย ในสมัยนั้นก็คือที่เมืองมะริดและตะนาวศรี ม้าที่นำมาซื้อขายกันนั้นได้จากเมืองเทศ¹ อีกทีหนึ่ง ขุนแผนจึงได้ม้าสีหมอกมาเป็นม้าประจำตัว

จะกล่าวถึงหลวงทรงพลกับพันท้าว พระโองการตรัสใช้ไปตะนาวศรี	
ไปตั้งอยู่มะริดเป็นครั้งปี	กับไพร่สามสิบสี่ที่ตามไป
ด้วยหลวงศรีวรชานไปซื้อม้า	ถึงเมืองเทศยังเข้าหามาไม่
ต้องรออยู่จนฤดูลมแล่นใบ	เรือที่ไปเมืองเทศจึงกลับมา
หลวงศรีได้ม้ามามอบให้	ทั้งม้าเทศม้าไทยทกลีบเท้า
อีเหลือองเมืองมะริดพลอยตีหมา	ตัวมันหันว่าเป็นม้าหน้า

¹เมืองเทศคือ เมืองแขกหรือเมืองที่มีพวกแขก อันได้แก่ ชาวอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน บังคลาเทศ อัฟกานิสถาน เนปาล มลายู ชาวเอเชียตะวันออกเฉียง และตะวันออกไกล ยกเว้น ยิว แอฟริกาเหนือ และนิโกร

มีลูกตัวหนึ่งชื่อสีหมอก

มันออกวันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ

ร้ายกาจหนักหนา নয়ไต่คำ

เห็นม้าหลวงข้ามน้ำก็ตามมา

(ขุนช้างขุนแผน : 361)

จากข้อความดังกล่าวแสดงว่า ม้าสีหมอกเป็นลูกของอีเหลื่องจากเมืองมะริดและพ่อของมันเป็น "ม้าน้ำ" ซึ่ง วิฑูธ โสภวงศ์ (2508 : 43) ได้อธิบายคำนี้ไว้ว่า "ม้าที่เกิดแถบลุ่มน้ำสินธุในประเทศอินเดีย (ซึ่งเรียกว่าม้าสินธุ) นั้น ได้รับความนิยมว่าเป็นม้าดี คนไทยมักจะเรียกง่าย ๆ ว่า "ม้าน้ำ" ดังเช่น ม้าสีหมอก ของขุนแผน ก็มีเชื้อสายม้าน้ำเหมือนกัน" ส่วน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532 : 163) ได้กล่าวว่า "ที่เสกษายกว่า พ่อของม้าสีหมอกเป็นม้าน้ำนั้น ฟังดูแล้วก็ไม่ประหลาดใจ เพราะคนไทยที่เริ่มเล่าเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้น ดูเหมือนจะยังอ่อนความรู้ในทางวิชาสัตวศาสตร์ ยังเชื่อถือกันจริง ๆ ว่า ม้านั้นมีทั้งม้าบกและม้าน้ำ มีหน้าซำยังอาจผสมพันธุ์กันได้อีกด้วย" และ ส.พลายน้อย (2532 : 231) ได้กล่าวถึงม้าน้ำไว้เช่นกันว่า "ตามภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภวนาภิรตารามธนบุรี มีภาพเรื่อง พระมหาชนกตอนเรือแตก มีสัตว์ทะเลนานาชนิดออกมาจับคนกิน ที่แปลกไปกว่าแห่งอื่นก็คือมีรูปม้าน้ำ ที่ระชะและขาหน้าเป็นม้า ตัวและหางเป็นปลา แต่จะมีชื่อเรียกอย่างไรยังไม่พบตำรา ถ้าจะเทียบกับกฤษดาภราชก็อาจจะให้ชื่อว่า อัศววาริ หรืออัศตรวาริ ก็น่าจะได้"

จากการแสดงความคิดเห็นดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่าความคิดเห็นของ วิฑูธ โสภวงศ์ น่าจะมีความเป็นไปได้มากกว่าความคิดเห็นอื่น ทั้งนี้เพราะตรงกับที่ ศุภร บุณนาค (2503 : 183-184) ได้กล่าวเสริมว่า "...ในสมัยโบราณในประเทศอินเดีย ชนชื่อม้าสินธุเป็นม้าดีที่สุด ที่เรียกว่าม้าสินธุเพราะเกิดแถวแม่น้ำสินธุทางตะวันตกของอินเดีย ถ้าจะว่าไปแล้วบริเวณแม่น้ำสินธุกับแคว้นอาหรับนั้นไม่ยากเลยที่จะไปมาติดต่อกัน ถ้าจะเชื่อว่าพันธุ์ม้าอาหรับที่ลือชื่อนักกับม้าสินธุเป็นพันธุ์ม้าอินเดียด้วยกัน ก็มีทางที่จะเชื่อได้ทีเดียว"

จึงอาจกล่าวได้ว่า ม้าสีหมอกอาจมีเชื้อสายมาจากม้าสีน้ําตาลแถบลุ่มน้ำ
สินธุในประเทศอินเดีย และหรือพันธุ์ม้าอาหรับก็เป็นได้

ส่วนข้อความว่า "มีลูกตัวหนึ่งชื่อสีหมอก" คำว่า "สีหมอก" นี้
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532 : 164) ได้อธิบายว่า "ชื่อม้าที่ว่าสีหมอกนั้น
ขุนแผนเป็นคนตั้งให้" ผู้ศึกษาคิดว่าคำกล่าวนี้น่าจะมีความเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะ
ขุนแผนเป็นคนที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องม้าเป็นอย่างดี สังเกตได้จากตอนที่ขุนแผน
เห็นม้าสีหมอกแล้วบอกว่า "ลักษณะถูกต้องตำราสัน ดั่งองค์อินทร์เทวราชประสาธ
ให้" อีกอย่างชื่อ กุมารทอง ขุนแผนก็เป็นคนตั้งชื่อเอง ดังข้อความว่า

อุ้มเอาทารกยกจากท้อง	<u>กุมารทอง</u> มาเกิดไปกับพ่อ
หยิบเอายามใหญ่ใส่สวมคอ	เอาผ้าห่อลูกชายสะพายไป
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 354)

หรือชื่อตาฟ้าพัน ขุนแผนก็ตั้งชื่อเองว่า

ฟ้าผ่าเปรี้ยงเปรี้ยงเสียงโถ้งโถ้ง	ขุนแผนฟังจิตหูให้ชูขึ้น
ได้นิมิตฟ้าเปรี้ยงดังเสียงปืน	<u>ให้ชื่อว่าฟ้าพันอันเกรียงไกร</u>
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 360)

ฉะนั้นชื่อม้าสีหมอกขุนแผนก็น่าจะตั้งชื่อเอง และหรือขุนแผนมิได้
เป็นคนตั้งชื่อให้เอง แต่เป็นชื่อที่ทหารในกองม้าหลวงเรียกติดปากกันมาตามสีตัว
ของมัน ซึ่งอาจจะมีสีขาวคล้ายหมอก จึงเรียกว่าม้าสีหมอก แล้วขุนแผนก็เรียกชื่อ
ตามนั้น อีกอย่างจากหลักฐานว่า

หลวงศรีไค้ม้ามามอบให้	หิ้งม้าเทศม้าไทยหกสิบห้า
<u>อีเหลื่องเมืองมะริทพลอยติคมา</u>	<u>ผิวมันหันว่าเป็นม้าน้ำ</u>
<u>มีลูกตัวหนึ่งชื่อสีหมอก</u>	<u>มันออกวันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ</u>
ร้ายกาจหนักหนานันนัตวาคำ	เห็นม้าหลวงข้ามน้ำก็ตามมา
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 361)

แสดงว่ากองม้าหลวงรู้ประวัติของมันแล้ว ว่ามันเป็นลูกของอี เหลือง พ่อเป็นม้าหน้า และมันชื่อสีหมอก ส่วนขุนแผนเพิ่งมาเห็นและชอบมันทีหลัง ดังข้อความว่า

	ครานั้นขุนแผนแสนสนิท	ทุกทีลือทั่วลัวสยอง
	<u>เห็นม้าสีหมอกออกไล่ฟอง</u>	สมpongปรารภนาที่นึกไว้
		(ขุนช้างขุนแผน : 361)
หรือ	อาชาตัวน้อยของท่านหรือ	จะขายชื่อหรือเอาไว้อย่างไรนั้น
	หากกระไรจงได้เมตตามัน	จะขอ <u>บันชื่อม้าสีหมอกไป</u>
		(ขุนช้างขุนแผน : 362)

จากข้อความนี้ก็อาจเป็นไปได้ว่า ขุนแผนเรียกชื่อม้าว่า "สีหมอก" เองตามสีของม้าที่เขาเห็นครั้งแรกก็ได้ เพราะคนสมัยก่อนนิยมเรียกหรือตั้งชื่อสัตว์ตามสีของมัน เช่น แม่ของสีหมอกก็ชื่อ "อี เหลือง" หรือม้าของพลายชุมพลก็ชื่อว่า "ม้ากะเลียว" เป็นต้น

นอกจากนี้วันเกิดของม้าสีหมอก ยังสะท้อนถึงความเชื่อของคนไทยในสมัยนั้นอีกด้วยว่า

มีลูกตัวหนึ่งชื่อสีหมอก	<u>มันออกวันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ</u>
<u>ร้ายกาจหนักหนานัยน์ตาดำ</u>	เห็นม้าหลวงข้ามน้ำก็ตามมา
	(ขุนช้างขุนแผน : 361)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ สะท้อนถึงความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามที่เชื่อกันว่าคนหรือสัตว์ที่เกิดวันเสาร์ขึ้น 9 ค่ำ ซึ่งเป็นวันร้ายนั้น มักจะมีนิสัยดุร้าย ดังที่ ภิญญ จิตต์ธรรม (2522 : 75) ได้กล่าวถึงฤกษ์ยามของวันดังกล่าวไว้ว่า "พุธ 3 คำนั่นหนาว่าไม่ดี พุธี่สิบตี 6 ศุกรี่ 8 ล้วนมีภัย ส่วนวันเสาร์ 9 ค่ำ ห้ามเด็ดขาด อย่าประมาทวันร้ายนั้นไม่ไหว"

ด้วยสีหมอกเป็นผ้าที่คู่ร้ายและรังแกผ้าอื่นอยู่เสมอ อีกทั้งมันไม่ใช่เป็นผ้าหลวง แต่เป็นลูกผ้าที่คิดแฉมา ถ้าปล่อยให้ติดตามแม่ไปก็จะเดือดร้อนได้ หลวงทรงพลจึงตกลงขายให้แก่ขุนแผนในราคาด้อย่อนให้เป็นพิเศษ

เปลอไม้ไผ่ไล่กัศเอาผ้าหลวง	ต้องเป็นห่วงบ่วงโยอยู่หนักหนา
ท่านซื้อเราจะหย่อนผ่อนราคา	เอาเถิดสิห้าตำลึงนาย
	(ขุนช้างขุนแผน : 362)

จะเห็นว่าขนาดขายในราคาด้อย่อนเป็นพิเศษแล้ว สีหมอกยังมีราคาถึง 15 ตำลึง หรือ 60 บาท ซึ่งแพงมากทีเดียวเมื่อเทียบกับราคาเงินในสมัยนั้น แต่ขุนแผนก็ซื้อเพราะรู้ว่ามันเป็นผ้าดีมีลักษณะถูกต้องตามตำราที่เขาปรารถนา ตั้งความว่า

ครานั้นขุนแผนแสนสนิท	ทุกทิศลือทั่วลั่วสยอง
เห็นผ้าสีหมอกออกลำยอง	<u>สมปองปรารถนาที่นึกไว้</u>
<u>ลักษณะถูกต้องตำราสิ้น</u>	ตั้งองค์อินทร์เทวราชประสาทให้
ห่วงที่แคล้วคล่องว่องไว	ก็เข้าไปหาหลวงทรงพลล้น
	(ขุนช้างขุนแผน : 361)

2. รูปร่างลักษณะ

ผ้าสีหมอกอาจมีเชื้อสายมาจากผ้าสีนอพแถบลุ่มน้ำสินธุในประเทศอินเดีย หรือพันธุ์ผ้าอาหรับดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้นรูปร่างลักษณะของมันคงจะสูงใหญ่คล้ายผ้าเทศ ส่วนลำตัวก็คงจะมีขนสีหมอก หรือ "สีเทาแก่อ่างสีเมฆ" (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 836) กองผ้าหลวงและขุนแผนจึงเรียกมันว่า "ผ้าสีหมอก" ตามคำนิยมของคนไทยในสมัยนั้น ซึ่งนิยมเรียกชื่อผ้าตามสีที่ปรากฏดังได้กล่าวแล้ว ผู้ศึกษาคิดว่า ถ้าจะจัดสกุลผ้าสีหมอกตามสี ก็คงจะจัดอยู่ในสกุลผ้าฟ้าย ซึ่ง "เป็นผ้าที่มีสีเทา" (วิฑูร โสภวงค์, 2507 : 13) และคำว่า "เทา" ในความหมายของสีนั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 405)

ให้ความหมายไว้ว่า "สีหม่น ๆ อย่างสีซีเทา" จึงกล่าวได้ว่า มีสีหมอกไม่ใช่ เป็นผ้าที่ขาวจั้วหรือขาวดั่งสำลีแน่นอน

มีสีหมอก เป็นผ้าที่มีรูปร่างท่วงทีดี แต่มีนิสัยดุร้าย ชุกชน มักรังแก มีอายุน้อยเสมอ ดังปรากฏในคำกลอนหลายตอน เช่น

	มันเป็นลูกม้าเมืองมะริด	ติดแม่มาแต่มะริดนั้น
	<u>รูปร่างท่วงทีก็ดีศรี</u>	แต่ว่ามันชุกชนจนระอา
	ผลอไม้ได้ไล่กัดเอาม้าหลวง	ต้องเป็นท่วงบังโยอยู่หนักหนา
	ท่านชื่อ เราจะหย่อนผ่อนราคา	เอาเถิดสืบห้าตำลึงนาย
		(ขุนช้างขุนแผน : 362)
หรือ	มีลูกตัวหนึ่งชื่อสีหมอก	มันออกวันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ
	<u>ร้ายกาจหนักหนานัยน์ตาดำ</u>	เห็นม้าหลวงข้ามน้ำก็ตามมา
		(ขุนช้างขุนแผน : 361)
หรือ	เลี้ยงม้าอยู่ศาลาบ้านแดงแจ	บันไดอิฐติดแค่ศิริศรี
	สีหมอกหลงเชิง เริงฤทธิ์	<u>เข้ากัดพันขยี้เอาม้าเทศ</u>
	ฝ่ายหลวงทรงพลแกช้ใจ	ให้ไฟไล่สีมีผ้าเปเรด
	<u>มันดุร้ายชุกชนเป็นพันเทศ</u>	เข้าที่ไหนไล่เจดมันออกไป
		(ขุนช้างขุนแผน : 361)

การที่สีหมอกมีนิสัยดุร้ายชุกชนนี้ อาจทำให้ขุนแผนมองว่ามันเป็น ลูกม้าที่ใจกล้า มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง เหมาะที่จะเป็นม้าศึก ดังที่ ศุภร บุนนาค (2503 : 185) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ขุนแผนชอบมีสีหมอกว่า "เพราะขุนแผนไม่ ต้องการหาม้าเชื่อง ขุนแผนต้องการม้าพยศมีกำลังมากและฉลาด ขึ้นชื่อว่าม้าฉลาด มีกำลังดีแล้ว ไม่เคยได้ยินว่าเป็นม้าปากอ่อนหรือบังคับง่ายเลย ต่อได้คนดีถึงกัน เข้า ถึงจะอยู่มือ เช่นเดียวกับคนฉลาดเจียบแหลมเหมือนกัน จะหาที่หัวอ่อนเลี้ยงง่ายไม่ ค่อยมี" นอกจากนี้มีสีหมอกยังมีลักษณะถูกต้องตามตำรา และมีความเฉลียวคล่อง ร่องไว ดังคำกลอนว่า

ครานันขุนแผนแสนสันทิ	ทุกทีคือที่วักลิวสยอง
เห็นม้าสีหมอกออกกล่าวฟอง	สมปองปรารภนาที่นึกไว้
<u>ลักษณะถูกต้องตำราสัน</u>	ตั้งองค์อินทร์เทวราชประสาทให้
ท่วงที่แคล้วคล่องว่องไว	ก็เข้าไปหาหลวงทรงพลพลัน
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 361)

ความคล่องแคล่วของม้าสีหมอกนี้ สืบเกิดได้จากการที่กวีได้กล่าวถึง
 อากาการวิ่งของม้าสีหมอกไว้ว่า "สีหมอกแล่นโล่งนลายตา" หรือ "วิ่งลมออกหู
วะวูเวียน" การพรรณนาว่าสีหมอกวิ่งจน "ลายตา" ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
 (2525 : 709) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "ลายตา" "มองเลื่อนหรือพร่าไป" และ
 "วิ่งลมออกหูวะวูเวียน" นั้น ย่อมทำให้ผู้อ่านเห็นว่าม้าสีหมอกมีฝีเท้าจัดมากทีเดียว
 หรือถึงแม้สีหมอกจะแก่แต่ก็ยังคงมีความคล่องแคล้วว่องไวเหมือนเดิม ดังความตอน
 ขุนแผนลงขันขี่ม้าสีหมอกอีกครั้งหลังจากฝากพระพิฆิตรเลี้ยงขณะตนต้องติดคุกถึง
 15 ปี ว่า

ลงขันน้อยใหญ่ทั้งไล่หนี	<u>ท่วงที่ไวว่องคล่องขยัน</u>
<u>ถึงม้าหนุ่มจะเปรียบไม่เทียบทัน</u>	<u>สารพันถูกทำนองด้วยว่องไว</u>
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 639)

การที่กวีกล่าวว่า "ถึงม้าหนุ่มจะเปรียบไม่เทียบทัน" แสดงว่า
 ถึงแม้สีหมอกจะแก่แต่ก็ยังคงมีความคล่องแคล้วว่องไวกว่าม้าธรรมดา ทั้งนี้เพราะ
 ธรรมชาติของม้าหรือสัตว์โดยทั่วไปนั้น ความคล่องแคล้วว่องไวมักจะลดหย่อนเมื่อ
 ชีวิตเข้าสู่วัยแก่หรือวัยชรา

3. บทบาทพิเศษ

ม้าสีหมอกนับเป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งที่กวีจึงใจสร้างขึ้นมาเป็น
 พาหนะคู่ใจของขุนแผน โดยกวีได้กำหนดบทบาทให้พิเศษกว่าบทบาทของม้าทั่วไป
 ไป ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกวีมีจุดประสงค์ดังที่ วิฑูร โสภวงค์ (2507 : 14)

ให้กล่าวว่า "การพรรณนาถึงม้าในวรรณคดีนั้นมักจะแปลกหรือพิลึกพิลาคารไปกว่าม้าที่รู้จักกันในชีวิตจริง ก็เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความจริงได้นัดชัดเจนนั่นเอง ถ้าจะเขียนไปตรง ๆ ตามความจริง ผู้อ่านก็จะมองไม่เห็นชัด เพราะเป็นเรื่องจำเจอย่าง ที่ผู้อ่านรู้จักและชินตาอยู่แล้ว ไม่มีอะไรแปลกใหม่ที่เร้าความรู้สึกให้ตื่นเต้นเลย ด้วยเหตุดังกล่าววีจึงต้องเน้นให้เกินจริงไว้บ้าง" ก็เป็นไปได้ บทบาทพิเศษของม้าสีหมอกนี้ ผู้อ่านสามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมหรือการกระทำที่กวีกำหนดไว้ ดังนี้

3.1 เป็นม้าที่อยู่ในอำนาจของ เวทมนต์คาถา

ม้าที่เป็นสัตว์เลี้ยงของมนุษย์นั้น โดยปกติจะได้รับการฝึกฝนหรือสั่งสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ จากเจ้าของหรือผู้เลี้ยง เพื่อให้มันเชื่อฟังจนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ตามความประสงค์ แต่เนื่องจากความเชื่อเกี่ยวกับ เวทมนต์คาถาได้ เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณกาลแล้ว (ขุนพันธรักษ์ราชเดช, 2519 : 1) ฉะนั้นจึงปรากฏหลักฐานว่าคนไทยโบราณนั้น สามารถใช้อำนาจของ เวทมนต์คาถาบังคับม้าให้แสดงบทบาทพิเศษได้อีกด้วย เช่น ขุนแผนใช้ เวทมนต์คาถาทำให้ม้าสีหมอกที่พยศ คุร้าย และซุกซน กลายเป็นม้า เชื่องและจงรักภักดีต่อขุนแผน ได้ทันที ว่า

<u>เสกหญ้าด้วยมหาละลวยใหญ่</u>	เข้าใกล้สีหมอกแล้วบอกว่า
จะไปกับเราก็เข้ามา	ยื่นหญ้าให้ปลิ้นในทันที
<u>สีหมอกรับหญ้ามาเคี้ยวกลืน</u>	<u>ชมเชิ่ปรีดิ์เปรมเกษมศรี</u>
<u>ให้มีใจจงรักด้วยภักดี</u>	<u>ติดขุนแผนเดินรีตามหลังไป</u>
	(ขุนช้างขุนแผน : 362)

จะเห็นว่าเมื่อสีหมอกรับหญ้าที่ขุนแผนเสกด้วยคาถามหาละลวยใหญ่¹ มาเคี้ยวกลืนแล้ว อำนาจของ เวทมนต์คาถาก็ทำให้มันเกิดความรัก และ

¹คาถามหาละลวยปกติเป็นมนต์สำหรับเป่าให้คนหลงรัก แต่คาถามหาละลวยใหญ่ อาจทำให้สัตว์รักด้วยก็ได้

จงรักภักดีต่อขุนแผนทันที ถึงขนาดเดินร่ำตามหลังขุนแผนไป ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้
 "มันคร้ายชุกช่นเป็นพันเพศ" การที่ขุนแผนใช้เวทมนต์คาถาทำให้ม้าสีหมอกสามารถ
 แสดงบทบาทพิเศษเหล่านี้ได้แสดงว่าขุนแผนมีความรู้เกี่ยวกับเวทมนต์คาถาเป็น
 อย่างดี ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะขุนแผนได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิตันตริก¹ ดังที่
 น. ฅ ปากน้ำ (2526 : 16) ได้กล่าวถึงขุนช้างขุนแผนกับลัทธิตันตริกว่า
 "ความสามารถของขุนแผน เช่น ตั้งพิธีเรียกปีศาจ เอาปีศาจมารับใช้ สะกดผู้คน
 ขึ้นหอขุนช้าง ปลุกกุมารทอง ตีดาบฟ้าฟื้น คุณลักษณะม้าสีหมอก สะเดาะเครื่องจองจำ
 เมื่ออยู่ในคุก ฯลฯ เป็นต้น ล้วนแต่สะท้อนถึงความเชื่อในลัทธิตันตริกทั้งสิ้น" ก็เป็น
 ได้ เพราะสมัยที่ขุนแผนบวชเณรนั้น ขุนแผนได้เรียนคาถาอาคมกับอาจารย์คงที่วัดแค
 ซึ่ง น. ฅ ปากน้ำ (2526 : 16) ได้ให้ทรรศนะเสริมอีกว่า "อาจารย์คงแห่ง
 สำนักวัดแคริมแม่น้ำสุพรรณนั้น ท่านเป็นสงฆ์หายานฝ่ายวัชรญาณ เป็นต้นตริกแท้
 ฉะนั้นเณรแก้วจึงมาเก่งคาถาอาคมที่วัดนี้เอง"

นอกจากนี้ขุนแผนยังใช้เวทมนต์คาถาทำให้ม้าสีหมอกซึ่งแก่
 ไปตามอายุช้ำแล้ว ให้กลับมีความคล่องแคล่วว่องไวได้เหมือนเดิม เช่น ตอน
 ขุนแผนเสกหญ้าให้สีหมอกกิน ก่อนที่จะขึ้นไปทำศึกกับพระเจ้าเชียงใหม่ ว่า

<u>จึงเลือกเตี้ยออกหญ้ามาเติมมือ</u>	<u>ถือเสกด้วยพระเวทมุขีใหญ่</u>
<u>ป้อนม้ากินหญ้าในทันใด</u>	<u>ระงับโรคภัยให้บรรเทา</u>
<u>เดชะพระเวทวิเศษขลัง</u>	<u>สีหมอกมีกำลังขึ้นดังเก่า</u>
<u>ผูกเครื่องเรือนอร่ามงามเพริศเพรา</u>	<u>ขุนแผนชี้เหาะเหยาออกมาพลัน</u>
<u>ลงขันน้อยใหญ่ทั้งไล่หนี</u>	<u>ท่วงที่ไวว่องคล่องขยัน</u>
<u>ถึงม้าหนุ่มจะเปรียบไม่เทียบทัน</u>	<u>สารพันถูกทำนองด้วยว่องไว</u>

(ขุนช้างขุนแผน : 639)

¹ลัทธิตันตริก เป็นลัทธิหนึ่งในพระพุทธศาสนาหายาน เป็นลัทธิลามกคือ
 มีการใช้คาถาอาคมทำลายล้างกัน ลัทธินี้เจริญรุ่งเรืองในสมัยพุทธศตวรรษที่ 16-18
 สืบเกิดได้จากพระอาการของพระพุทธรูปสมัยอุทอง สมัยลพบุรี จะเป็นลักษณะของ
 ผู้เคร่งในฌานและมีอำนาจในคาถาอาคม แทนที่จะยิ้มละไม อ่อนหวาน อย่างพระพุทธรูป
 ทินยานสมัยสุโขทัย

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นว่า อำนาจของ เวทมนต์คาถา นั้น นอกจากจะช่วยระงับโรคโรคนัยและทำให้สีหมอกมีกำลังเหมือนเดิมแล้ว ยังทำให้มีความคล่องแคล่วว่องไวทั้งการวิ่งไล่วิ่งหนีได้ดีกว่าม้าหนุ่มทั่ว ๆ ไป การกระทำของสีหมอกลักษณะนี้จึงจัดเป็นบทบาทที่พิเศษกว่าบทบาทของม้าทั่ว ๆ ไป เพราะตามกฎหมายธรรมชาตินี้แล้ว สมรรถภาพของคนหรือสัตว์ย่อมลดหย่อนเมื่อเข้าสู่วัยแก่หรือวัยชรา สีหมอกก็จัดว่าเป็นม้าแก่ เพราะขุนแผนได้ฝากให้พระพิຈิตร เลี้ยงไว้ขณะที่ตนต้องติดคุกอยู่ถึง 15 ปี ความแก่ของสีหมอกนั้นก็ได้รับบรรยายให้เห็นภาพพจน์ว่า

ขุนแผนถามพระพิຈิตรพลัน	สีหมอกนั้นอยู่ที่หรือ เจ้าขา
พระพิຈิตรบอกว่าสีหมอกม้า	อยู่ที่แต่ชราถนนี้ใจ
<u>เนื้อหนังพานติดจะเหี่ยวคร่ำ</u>	อันญาน้ำคำเข้าหาขาดไม่
ซาก็ช่วยเยียมเวียนมาไม่	เกดให้ไฉ้จันมันเลี้ยงดู
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 638)

จะเห็นว่า เนื้อหนังที่เหี่ยวร่นของสีหมอกก็บ่งบอกถึงความแก่ชราได้ดีทีเดียว อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาคิดว่าการที่ขุนแผนฝากสีหมอกไว้กับพระพิຈิตร นั้น อาจมีส่วนทำให้ม้าสีหมอกมีความคล่องแคล่วว่องไวหรือมีพลังกำลังเหมือนเดิม ทั้งนี้เพราะม้าสีหมอกได้รับการเอาใจใส่จากพระพิຈิตร ม้าจึงได้ออกกำลังกายหรือได้รับการฝึกฝนอยู่เสมอ ฉะนั้นถึงมันจะแก่แต่สมรรถภาพก็อาจคงเดิมได้ เพราะการเอาใจใส่หรือการฝึกฝนอยู่เป็นประจำนั่นเอง ส่วนเวทมนต์คาถานั้นอาจเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมของคนสมัยนั้น

3.2 เป็นม้าที่ใช้อวัยวะของร่างกายเป็นอาวุธ

ม้าสีหมอกของขุนแผนนั้น นอกจากจะมีความคล่องแคล่วว่องไวกว่าม้าธรรมดาแล้ว มันยังเป็นม้าที่ดุร้าย มีพิษสงรอบตัว กล่าวคือ มันสามารถใช้อวัยวะของร่างกายเป็นอาวุธช่วยเจ้าของรบกับฝ่ายศัตรูได้อีกด้วย ดังความตอนขุนแผนรบกับฝ่ายขุนช้าง ว่า

พลเป็นพลทอกออกสะพรั่ง	เสียงดังครั่นครั่นสนั่นป่า
กรุกกันเข้าห้อมล้อมอาชา	หน้าไม้ไกล่สนั่นดัง
<u>สีหมอกหมมผกชกขบ</u>	<u>หลักหลบเตะถูกลูกคางบั้ง</u>
อ้ายละว้าว่าม้าพันกำลัง	แก้กั๊งเข้าไปไล่จับม้า

(ขุนช้างขุนแผน : 418)

ม้าสีหมอกสามารถใช้ปากขบ ใช้เท้าชกและเตะฝ่ายศัตรูที่กรุกกันเข้ามาทำร้ายขุนแผนได้ด้วย ซึ่งผิดกับม้าศึกทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ ม้าศึกทั่ว ๆ ไป นั้นมักจะใช้เป็นพาหนะสำหรับขับขี่เข้าสู่สนามรบเท่านั้น เช่น ม้ากะเสียว ของพลายชุมพล และม้าของพระไวย (พลายงาม) ซึ่งเป็นม้าศึก แต่มันมิได้ใช้อยู่ด้วยของร่างกายเป็นอาวุธช่วยเจ้าของรบกับฝ่ายศัตรูอย่างม้าสีหมอกของขุนแผนเลย

3.3 เป็นม้าแสนรู้

ม้าเป็นสัตว์เลี้ยงของมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ เพราะม้ามีฝีเท้าเร็ว คล่องแคล่วว่องไว และง่ายแก่การฝึกสอน (วิพุธ โสภวงค์, 2507 : 13) โดยเฉพาะม้าที่ฉลาดมาก ๆ นั้นจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็วราวกับว่ามันเป็นสัตว์ที่มีปัญญาช่างรู้หรือแสนรู้ ม้าสีหมอกก็จัดเป็นม้าแสนรู้ตัวหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมันสามารถรู้ภาษามนุษย์ อีกทั้งมีความรู้สึกนึกคิดราวกับเป็นมนุษย์ เช่น ตอนขุนแผนลาม้าสีหมอกไปรับโทะที่อยู่ชานชาลาว่า

ขุนแผนว่าลาแล้วเจ้าเพื่อนยาก	จะตายจากหรือจะพบกันวันหลัง
แน่นถ้าไม่มรณาชีวายัง	ถึงติดคุกคุมขังไม่วายคิด
จะเร็วช้าถ้ามีเวลาออก	จะมามาหาสีหมอกที่พิลิจิตร
อยากจะพาเจ้าไปก็ให้คิด	ชุกชีวิตเรานี้จะมรณา
เขาจะสั่งสีหมอกเป็นม้าใช้	จะผูกขึงกริ่งไว้คั่นน้ำหญา
<u>สิ้นบุญเราไปลับตา</u>	เวทนาที่ไหนใครจะรัก
<u>สีหมอกฟังว่าน้ำตาไหล</u>	ด้วยพระมนต์คลใจให้ประจักษ์
<u>กลอกหัวตัวสิ้นรันหนตนัก</u>	<u>ขบพัคตร์แทบเข้าทั้งสองรา</u>

(ขุนช้างขุนแผน : 477)

หรือตอนขุนแผนไปเยี่ยมสีหมอกหลังจากออกจากคุก ว่า

สีหมอกม้าหน้ามณฑปเข้าตลใจ	<u>จำได้รู้ภาษาพูดจาสิ้น</u>
<u>ลงคืนโปกโปกโขกแผ่นดิน</u>	<u>เพียงจะคืนหลุดแหล่งด้วยจิตใจ</u>
<u>เสียดมท้วทั้งกายา</u>	ขุนแผนกอดม้าน้ำตาไหล
ลูบหลังสีหมอกแล้วบอกไป	ช้านี้ต้องราชภัยพึ่งหันมา
ไปติดคุกจนลูกทูลขอโทษ	ท่านปล่อยไปรตจึงได้มาเห็นหน้า
เจ้าพลายนี่ลูกรวันทองน้องยา	ที่ท่านรับบุกำมากับเรา
<u>สีหมอกเหลียวหลังหาวันทอง</u>	<u>ไม่เห็นน้องอยู่ในไหนให้สร้อยเสรำ</u>
มีรูที่จะถามความหนักเบา	<u>เฝ้าแต่ลูกพ่อคลอน้ำตา</u>
	(<u>ขุนช้างขุนแผน</u> : 638)

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นว่า สีหมอกมีความรู้สึกเสียใจ เมื่อได้ฟังคำกล่าวลาของขุนแผน และเมื่อไม่ได้เห็นหน้านางวันทอง และแสดงความรู้สึก เมื่อเห็นขุนแผนมาเยี่ยมหลังพันโทษ อากาโรคใจและเสียใจที่สีหมอกแสดงออก จากข้อความที่ขีดเส้นใต้นั้น ชี้ให้เห็นว่าสีหมอกเป็นม้าแสนรู้ คือรับรู้ภาษามนุษย์ได้เป็นอย่างดี เมื่อฟังแล้วก็มีความรู้สึกนึกคิดราวกับเป็นมนุษย์ เช่น เมื่อเสรำโศกเสียใจก็มักจะร้องไห้จนน้ำตาไหลพราก เมื่อตลใจก็มักจะกระโดดโลดเต้นเป็นต้น ซึ่งโดยปกติม้าทั่ว ๆ ไปมีอาจทำได้ โดยเฉพาะการฟังภาษามนุษย์ที่เป็นประโยคยาว ๆ ติดต่อกันแล้วมีความรู้สึกตลใจหรือเสียใจดังกริยาอาการที่กล่าวมา หากไม่มี จะมีบ้างก็เพียงม้าที่รู้จักฟังภาษามนุษย์ที่เป็นคำสั้น ๆ เช่น "หยุด" "ไป" "นอนลง" "ซ้าย" "ขวา" เป็นต้น

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า กริยาอาการที่ม้าสีหมอกแสดงออกมานี้ ถึงแม้จะอยู่ในอำนาจของเวทมนต์คาถา แต่ก็จัดว่าเป็นบทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งยากที่จะปรากฏในบทบาทของม้าทั่ว ๆ ไป

และจากการที่สีหมอกเป็นม้าแสนรู้และมีคุณสมบัติพิเศษ จึงทำให้
ขุนแผนและนางวันทองรักและยกย่องนับถือกันมากเป็นพิเศษด้วย ดังจะเห็นได้จาก
ความตอนขุนแผนพานางวันทองขึ้นม้าหนีจากบ้านขุนช้าง ว่า

ว่าพลางทางจูงสีหมอกม้า	เบาเอาพานหน้าดูงามสม
ตั้งจะปลิวลิวลอยไปตามลม	อย่าปรารภณ์เลยนะเจ้ามาขี่ม้า
ปลอบพลางทางกอดกระชับบอก	ม้าสีหมอกตัวนี้มีสง่า
เนื้ออ่อนงอนง้อขอสมา	อย่าให้พี่สีหมอกม้ากระเดื่องใจ
วันทองสองมือประนมมัน	พริ้นพริ้นกลัวม้าไม่เข้าใกล้
พี่สีหมอกของน้องอย่าจงภัย	จะขอขี่พี่ไปทั้งผิวเมีย

(ขุนช้างขุนแผน : 398-399)

จากข้อความดังกล่าว แสดงว่าขุนแผนมีความรักและยกย่อง
ม้าสีหมอกมาก กล่าวคือ เมื่อจะขึ้นขี่ก็พูดด้วยวาจาอันไพเราะอ่อนหวาน เช่น เรียก
ม้าสีหมอกซึ่งเป็นสัตว์เคร่งฉานว่า "พี่สีหมอก" การที่ขุนแผนเรียกม้าสีหมอกว่า "พี่"
และแทนตัวเองว่า "น้อง" นั้น แสดงให้เห็นถึงการให้ความรักและการให้เกียรติ
ยกย่องนับถือม้าสีหมอกซึ่งเป็นสัตว์ให้มีฐานะเทียบเท่ากับคน หรือเปรียบเสมือนการ
เคารพนับถือว่าเป็นญาติพี่น้องกัน เพราะโดยปกติคนไทยมักจะใช้คำนำหน้าเรียกชื่อ
สัตว์ว่า "ไ้" เช่น ไ้ฉนิล ไ้ต่าง ไ้คำ ไ้เหลือง ไ้ลาย ไ้แซม ฯลฯ เป็นต้น
หรือไมก็เรียกเพียงชื่อเฉย ๆ เช่น สีเทา คำ แดง ลาย แซม นิล ขาวผ่อง ฯลฯ
เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อจะให้นางวันทองขี่ ก็ให้นางขอขมาเสียก่อน เกี่ยวกับเรื่อง
ศุภร บุนนาค (2503 : 270-271) ได้ให้ทรรศนะว่า "ม้าสีหมอกของขุนแผน
เป็นม้าออกศึกคู่ใจ จึงเสกคาถาอาคมไว้ด้วยแน่นหนา หน้าที่กินขุนแผนก็เสกให้กิน
เสมอ เมื่อวันทองจะขี่ก็ต้องขอขมาเสียก่อนเพื่อมิให้ครูผู้เป็นเจ้าของเวทมนต์คาถา
โกรธและคาถาเสื่อม"

แต่ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า พฤติการณ์ของขุนแผนที่มีต่อม้าสีหมอก
นั้นแสดงว่า ขุนแผนเป็นคนรักม้าสีหมอกมาก จึงปฏิบัติต่อม้าสีหมอกเสมือนหนึ่งเป็นคน

และการที่ขุนแผนให้นางวันทองขอขมาก่อนขึ้นขี้หลังก็สะท้อนให้เห็นถึงมารยาทของคนไทยอย่างหนึ่ง ที่มักจะประนมมือไหว้กล่าวคำขอโทษก่อนหรือหลังจากทำให้ผู้อื่นต้องลำบากเดือดร้อน เป็นภาระ ล่วงเกิน หรือกระทำความผิดต่อผู้อื่นด้วยกาย วาจา และใจ

นอกจากนี้ยังมีข้อความที่แสดงว่าขุนแผนและนางวันทองให้ความรักและการยกย่องนับถือต่อม้าสีหมอกอีกมากมาย ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอสังเขป เช่น "ขุนแผนกอดม้าน้ำตาไหล" "ขุนแผนว่าลาแล้วเจ้าเพื่อนยาก" "คุณพี่กับน้องนี้เหลือแสน" "วันทองว่าสีหมอกของน้องเอ๋ย เคยยกมาด้วยน้องในไพร่สัดส์" และ "ว่าพลางทางพากันคลาไคล สีหมอกมีใจจะห้อยหาขุนแผนวันทองของน้ำตา ลงนาวาเข้าไปในประทุนมิด" เป็นต้น

โดยภาพรวมแล้วอาจสรุปบทบาทพิเศษของม้าสีหมอกได้ 3 ประการ ประการแรกคือ เป็นม้าที่อยู่ในอำนาจของเวทมนต์คาถา ประการที่ 2 เป็นม้าที่ใช้ช่วยระของร่างกายเป็นอาวุธ และประการที่ 3 เป็นม้าแสนรู้

4. อธิธิพล

สีหมอกเป็นม้าในวรรณคดีไทยตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมานาน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะประวัติความเป็นมา รูปร่างลักษณะ และบทบาทของม้าสีหมอกมีลักษณะพิเศษหรือโดดเด่นกว่าม้าทั่ว ๆ ไป จึงส่งผลให้ผู้อ่านหรือผู้ที่เคยรู้เรื่องขุนช้างขุนแผนมาก่อนได้รู้จักม้าสีหมอกในฐานะม้าประจำตัวของขุนแผน หรือเป็นตัวละครสำคัญซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมบทบาทของตัวเอกคือขุนแผนให้สง่างามองอาจ และภาคภูมิใจ สมลักษณะของนักรบผู้กล้าวกกล้าแห่งกรุงศรีอยุธยา ฉะนั้นหากมีผู้รู้กล่าวว่า "ม้าสีหมอกนี่จะเป็นสัญลักษณ์ของขุนแผน ถ้าหากจิตรกรจะวาดภาพชายคนหนึ่งถือดาบและจูงม้าอยู่ คนจะเข้าใจทันทีว่านั่นคือขุนแผน เช่นเดียวกับรูปภาพชายที่เป่าปี่ ก็จะเกิดความเข้าใจว่านั่นคือพระอภัยมณี" (ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร, 2527 : 168) ก็คงจะเป็นการกล่าวที่ไม่ไกลเกินความเป็นจริงมากนัก

นอกจากม้าสีหมอกจะมีอิทธิพลต่อผู้อ่านโดยทั่วไปแล้ว เรายังพบว่าเรื่องราวของม้าสีหมอกบางตอนนั้น ได้มีศิลปินนำเอาบทกลอนนั้นไปดัดแปลงเป็น

เพลงไทยหลายต่อหลายเพลงที่เกี่ยว เช่น บทเสภาตอนขุนแผนจะพานางวันทองขึ้น
ม้าหนีออกจากบ้านขุนช้าง ก็มีการนำมาดัดแปลงเป็นเพลงทองย่อน เพลงวรรณคดี
เพลงเขียดจีน เป็นต้น

เพลงเขียดจีน

ว่าพลาง ทางจูง สีหมอกม้า เบาะอานพานหน้าคางามสม
ดั่งจะปลิว ลิวลอยไปตามลม อย่าปรารมภ์ไปเลยเจ้า มาขี่ม้า
ปลอบพลาง ทางคอยกระซิบบอก ม้าสีหมอกตัวนี้ มีสง่า
ขวัญอ่อน เงอนจ้อ ขอขมา อย่าให้พี่ สีหมอกม้า กระเตื้องใจ
วันทอง สองมือ ประนมมัน หวันหวันกลัวม้าไม่เข้าใกล้
พี่สีหมอก ของน้องอย่าจงภัย จะขอขี่ พี่ไป ทั้งผ้าเมี่ยง
ขุนแผน จูงนาง มาใกล้ม้า ลูบหลัง อาชา ให้เชื่องเสีย
มือหนึ่ง จูงม้า ว่าปลอบเมี่ยง ม้าเสีย นางหวัด ประหวั่นกลัว
(100 ปีหลวงประดิษฐไพเราะ : 36)

ตอนนี้เป็นเนื้อร้องทำนองเขียดจีน ซึ่งท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ
แต่งขึ้นใหม่ และเป็นเพลงที่ทำให้ท่านได้บรรดาศักดิ์นี้ (ประจักษ์ ประกาพิทยากร,
2515 : 68)

ประจักษ์ ประกาพิทยากร (2519 : 240) กล่าวว่า หลวง
ประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ก็ใช้บทกลอนตอนขุนแผนพานางวันทองหนี
ขึ้นม้ามาแต่งเป็นเพลงวรรณคดี ว่า

เออกระไรตกใจไปเปล่าเปล่า อนิจจาเจ้าช่างไม่เชื่อผ้า
กระโดดขึ้นหลังม้าเจ้าอย่างกลัว ประคองตัววันทองย่องเหยียบโกน
นางหวั่นหวั่นครั้นคร้ามขึ้นไม่ได้ ขุนแผนท้วงสีหมอกไว้มิให้โดน
ม้าก็ขี่เข้าไม่ก้าวโจน นางกลัวตัวโอนเข้าแนบชิด

สองมือกอดผ้าไว้ให้ตัวแน่น ขุนแผนยิ้มหยอกศอกสกิด
 เป็นหน้าว่าเจ้าเข้ามาให้ซิด ขอจุดนิคหนึ่งแล้วจะรีบไป
 (ขุนช้างขุนแผน : 399)

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่กล่าวถึงม้าสีหมอกซึ่งหลวงประดิษฐไพเราะ เป็นผู้แต่งทำนองดนตรีและทำนองร้อง ส่วนบทร้องหรือเนื้อร้องนั้น ก็คัดลอกหรือคัดแปลงมาจากวรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนอื่น ๆ เช่น เพลงประพาสเกศรา (เถา) เพลงม้าย่อง (เถา) และเพลงม้ารำ (เถา) เป็นต้น ดังนี้

เพลงประพาสเกศรา (เถา)

3 ชั้น ขุนแผน หันหน้า มาหาน้อง ชวนเจ้า วันทอง แล้วผันผาย
 เปลื้องเครื่อง สีหมอก ออกจากกาย จูงนาง ย่างกราย ลงนาวา
 2 ชั้น นั่งลง กะทงกลาง ช้างละริม แยมยิ้ม เรียงรอ คลอหน้า
 จับสายถือ มือชัก สีหมอก มา อนิจจา พี่สีหมอก ต้องว่าย่น้ำ
 ชั้นเดียว คุณพี่ มีกับน้อง นี้เหลือแสน ให้กุมแค้น เคืองมา เวลาค่ำ
 ต้องบุกป่า มาเดือน เพื่อนกรากกรำ น้องจะ อุบัติ้มัก ให้พอแรง
 (100 ปีหลวงประดิษฐไพเราะ : 38)

เพลงม้าย่อง (เถา)

3 ชั้น ครานั้น จึงทำนทลวง ทรงพล อนุสนธิ เล่าแจ้ง แดลงไซ
 อันม้า สีหมอก ตัวนี้ไซริ มิใช่ ม้าทลวง ที่ทวงกัน
 มันเป็น ลูกม้า เมืองมฤท คิดแม่ มาแต่ มฤทนั้น
 รูปร่าง ท่วงที ก็ดีครัน แต่ว่ามัน ชุกชน จนระอา
 2 ชั้น เพลงไม่ได้ ไล่กัก เอาม้าทลวง ต้องเป็นท้วง บ่วงโย อยู่หนักหนา
 ทำนข้อ เราจะหย่อน ผ่อนราคา เอาเถิด สิบห้า คำลีนาย

ชั้นเดียว ขุนแผน ได้ฟัง เจ้าของว่า สมมาตร บรรารณา ที่มุ่งหมาย
 แก่เงิน นับให้ ไม่กลับกลาย แล้วเยื้องกราย มาที่ สีหมอกม้า
 (100 ปีหลวงประดิษฐ์ไพเราะ : 47)

เพลงม้ารำ (เถา)

3 ชั้น เสกหน้า ด้วยมหา ละลวยใหญ่ เข้าใกล้ สีหมอก แล้วบอกว่า
 จะไป กับเรา ก็เข้ามา ยืนหน้า ให้หัน ในทันที
สีหมอก รับหน้า มาเคี้ยวกลืน ชุ่มชื่น ปริศน์เปรม เกษมศรี
 ให้มีใจ จงรัก ด้วยกักดี คิดขุนแผน เต็มรู้ ตามหลังไป

2 ชั้น ขุนแผน ลูบหลัง สีหมอกม้า ผูกอาน ผ่านหน้า บังเขียนใส่
 ช่องหาง เชิดชู ตูละมัย ล้วนชลิตทอง ของใหม่ วิสัยตา
 (100 ปีหลวงประดิษฐ์ไพเราะ : 48)

จากเพลงไทยที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า เนื้อเพลงหรือบทร้องมีการกล่าวถึงม้าสีหมอกในลักษณะต่าง ๆ อยู่ทุกเพลง ปรัชญาการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่าม้าสีหมอกนั้นได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อศิลปินและผู้ฟังเพลงไทยมาช้านานแล้วด้วยเช่นกัน

ม้านิลมังกร

1. ประวัติความเป็นมา

ม้านิลมังกรเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ม้านิลมังกรเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นม้าที่สุนทรภู่ต้องการให้เป็นม้าประจำตัวของสุดสาคร ทั้งนี้สังเกตได้จากสุนทรภู่เจาะจงให้สุดสาครเป็นตัวละครตัวแรกที่พบม้านิลมังกร ตั้งคำถามตอนสุดสาครหนีพระฤาษีไปเล่นน้ำ ว่า

อยู่วันหนึ่งถึงเวลาสี่ทศาเช้า ส้ารวมเข้านั่งฌานกุมารหนี
 ลงเล่นน้ำปล้ำปลาในวารี แล้วขึ้นขี่ช้างขวางไปกลางชล
 พบพม่าหน้าเหมือนมังกรร้าย แต่กับกายนั้นเป็นม้านำองน
 หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำรณ กายพิกลกว่าอำคูดำนิล
 (พระอภัยมณี : 372)

จากข้อความดังกล่าว ทำให้เราทราบประวัติความเป็นมาของ
 ม้านิลมังกรว่า วันหนึ่งขณะที่พระฤๅษีเกาะแก้วพิสดาร ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงคูดุสดศาครมา
 ตั้งแต่เล็ก กำลังนั่งเข้านานอยู่นั้น สูดศาครซึ่งอายุได้เพียง 3 ขวบ ก็หนีไปเล่นน้ำ
 และจับปลาชี่ไปกลางทะเล จึงพบกับม้านิลมังกร

สูดศาครพยายามจับม้าตัวนั้นแต่จับไม่ได้ จึงนำความมาบอกแก่
 พระฤๅษี พระฤๅษีเข้านานดู จึงรู้ว่าเป็นลูกของม้ากับมังกรที่สมจรกัน มีหัวและหาง
 ไปข้างพ่อคือมังกร ส่วนตัวและเท้าเหมือนแม่คือม้า

พระทรงศิขรมินสูดศาครบอก นึกไม่ออกอะไรกัศหรือมัจฉา
 จึงเล็งญกฏณานชิตด้วยฤทธา ก็รู้ว้าม้ามังกรสมจรกัน
 ครันลูกมีศิระษะมันเหมือนพ่อ ตัวตีนค่อจะเหมือนแม่ข้างแปรผัน
 หางเป็นนาคมาข้างพ้อมันค่อพันธุ์ พระนักรธรรม์แจ้งกระจำงด้วยทางฌาน
 (พระอภัยมณี : 372)

พระฤๅษีรู้ว้าม้านี้มีฤทธิ์มาก จึงคิดจับไว้ให้สูดศาครโดยการสอน
 เวทมนต์คาถาสำหรับบังคับม้าให้เชื่อง พร้อมทั้งเสกหวายสายสิญจน์ให้สูดศาครไป
 คล้องม้านิลมังกร สูดศาครก็จับม้านิลมังกรได้ และขี่ม้าให้พระฤๅษีดู ซึ่งพระฤๅษีรู้
 ถึงคุณลักษณะพิเศษของมัน จึงตั้งชื่อม้าตัวนี้ว่า นิลมังกร

พระนักสิทธิ์พิศดูเป็นครูพัก หัวร่อคักรูปร่างมันช่างชั้น
 เมื่อตัวเดียวเจียวกลายเป็นหลายพันคู่ กำลังมันมากนั้กเหมือนยักษ์มาร
 กินคนผู้บุปลาหญ้าใบไม้ มันทำให้หลายเหล่าไอ้เดรัจฉาน
 เขียวเป็นเพชรเกล็ดเป็นนิลลันเป็นปาน ถึงเอาขวานฟันพาดไม้ขาครอน
 เจ้าได้ม้าพาหนะตัวนี้ไว้ จะพันภัยภยันตรายโสสร
 ให้ชื่อว่าม้านิลมังกร จงถาวรพูนสวัสดิ์แก่นัดดา
 (พระอภัยมณี : 374)

การตั้งชื่อม้ามังกรว่า "ม้านิลมังกร" สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของ
 คนไทยสมัยโบราณอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะตั้งชื่อหรือเรียกชื่อม้าตามลักษณะเด่นที่ปรากฏ
 เช่น ม้าที่มีตัวเป็นม้ามีปีก หางเป็นหางนก ก็ตั้งชื่อว่า "ดุรงค์บัณฑิณ" ม้าที่มีตัว
 เป็นม้า หัวเป็นช้าง ฟันสีเขียวอ่อน หลังหางและกีบสีดำ ก็ตั้งชื่อตามตัวและหัวซึ่ง
 เป็นลักษณะเด่นว่า "สินธพกฤษร" ม้าที่มีตัวเป็นม้า หัวเป็นราชสีห์ ฟันหงเสน
 (สีแดง) แปรหางและกีบสีดำ ก็ตั้งชื่อตามตัวและหัวซึ่งเป็นลักษณะเด่นว่า "ดุรงค์
 ไกรสร" ม้าของหลายชุมพลซึ่งมีสีกะเสียว (สีลานหรือสีเหลืองนวลอย่างโบราณ
 หั้งตัว) ก็ตั้งชื่อตามสีซึ่งเป็นลักษณะเด่นว่า "ม้ากะเสียว" เป็นต้น กรณี "ม้า
 นิลมังกร" ก็เช่นกัน กล่าวคือ ม้าตัวนี้มีตัวและกีบเป็นม้า เกล็ดเป็นสีนิล ส่วนหัว
 และหางคล้ายมังกร ฉะนั้นการเอาลักษณะเด่นของม้าตัวนี้มาตั้งชื่อว่า "ม้านิลมังกร"
 จึงเป็นการตั้งชื่อที่เหมาะสมกับค่านิยมของคนไทยในสมัยนั้น

จากคำกลอนดังกล่าว ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ทำไมไม่วี
 จึงให้พระฤาษีตั้งชื่อม้านิลมังกรให้แก่สุดสาคร ผู้ศึกษาคิดว่ากรณีก็เป็นค่านิยมของ
 คนไทยอย่างหนึ่ง ที่มีมาแต่โบราณคือการนิยมให้ผู้คงแก่เรียน ได้แก่ ผู้แก่ผู้เฒ่า
 โหรา นักบวช ฯลฯ เป็นต้น เป็นผู้ตั้งชื่อที่เป็นมงคลให้ โดยถือโชคลางหรือเคล็ดว่า
 จะทำให้ผู้นั้นมีความสุขความเจริญ เช่น ทำให้มีอายุยืน ปราศจากโรคภัย มีคนรักใคร่
 มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เป็นต้น ถ้าเป็นสัตว์หรือสิ่งของ นอกจากจะ
 เป็นมงคลแก่สัตว์และสิ่งของเหล่านั้นแล้ว ก็อาจจะทำให้เจ้าของสัตว์หรือสิ่งของนั้น

พลอยได้รับความสุข ความเจริญไปด้วย ปัจจุบันค่านิยมเหล่านี้ก็ยังมียู่ ดังเช่น
 อรรถวิโรจน์ ศรีตุลา¹ (2535 : 28) ได้กล่าวถึงคุณจินตรา สุขพัฒน์ ซึ่งเป็น
 คาราวาทยากรชาวไทยชื่อดังว่า "สถิติโทรเลขท่านายคุณจินตรา สุขพัฒน์ ก่อนที่จะเข้า
 มาแสดงภาพยนตร์ด้วยซ้ำไป ทางไฟว์สตาร์เอาชื่อมาให้ตั้งและดูดวงว่าต่อไปจะต้อง
 เป็นดาราที่เด่นดังแน่นอน เพราะดาวพฤหัสบดีลัคน์ราศีเมษ ดาวศุกร์มาจักรได้คู่
 ธาตุกับพุธในราศีธนู" ฉะนั้นการที่กวีให้พระฤๅษีตั้งชื่อมานิลมังกรให้แก่สุดสาคร
 พร้อมทั้งอวยพรว่า "จงถาวรพลสวัสดิ์แก่นักดา" แทนที่จะให้สุดสาคร (ซึ่งตอนนั้น
 อายุได้แค่ 3 ขวบ) ตั้งชื่อเอาเอง ก็ย่อมสะท้อนถึงค่านิยมดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

หากถามว่า ม้านิลมังกรที่ สุดสาครจับได้นั้น สุนทรภู่ไปได้เข้ามาจาก
 ไทน์ จึงสามารถพรรณารูปร่างลักษณะได้อย่างวิจิตรพิสดารถึงเพียงนั้น คำตอบที่ได้
 อาจะหลากหลายและสรุปให้แน่นอนตายตัวไม่ได้ ดังที่ เจื้อ สตะเวทิน (2530 :
 81) ได้กล่าวเกริ่นนำเรื่อง พระอภัยมณี ว่า "สุนทรภู่เนรมิตเรื่อง พระอภัยมณี จาก
 เรื่องหลายกระแส เช่น จากประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ จากนิยายไทย
 และต่างประเทศ จากจินตนาการของตนเอง ฯลฯ เป็นต้น" ผู้รู้หลายท่านได้
 แสดงความคิดเห็นถึงเค้าที่มาของม้านิลมังกรไว้ดังนี้

สุวรรณมา เกรียงไกรเพ็ชร (2516 : 380) ได้กล่าวว่า "เรื่อง
 ม้ามังกรนี้ สุนทรภู่อาจได้เข้ามาจากนิยายอาหรับ ที่กล่าวถึงม้าตัวหนึ่ง เป็นพ่อของ
 ม้าวิเศษชื่อเชมเบระนี ซึ่งมีฤทธิ์เดชมาก สามารถวิ่งบนดินบนน้ำและเหาะไปใน
 อากาศก็ได้" ซึ่ง สมบัติ พลายน้อย (2529 : 29) ได้อธิบายเสริมว่า "ตาม
 นิทานของอาหรับนั้น ได้เล่าถึงม้าน้ำตัวหนึ่ง มีขนคอยาพรกดิน ม้าตัวนี้อยู่ที่เกาะ
 คูเตล เกาะนี้มักโบราณคดีสันนิษฐานว่าจะเป็นเกาะบินตัง ในหมู่เกาะมลายูนั่นเอง
 ม้าตัวที่กล่าวถึงนี้เป็นพ่อของม้าวิเศษอีกตัวหนึ่งชื่อ เชมเบระนี ซึ่งมีปรากฏในตำนาน

¹ เป็นหมอดูและโทรชื่อดังของเมืองไทย มีผลงานประจำคอลัมน์
 "ดวงดังวันนี้" ในหนังสือพิมพ์ เคลนิวิสต์

มลายูและสุมาตราว่า เป็นม้าที่มีฤทธิ์เดชมาก สามารถวิ่งบนน้ำบนดินหรือจะเหาะไปก็ยิ่งได้ ฤทธิ์เดชของม้าเซมเบระนี่ตัวนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับม้านิลมังกรของสุนทรภู่แล้วไม่ผิดอะไรกันเลย เพราะเดินน้ำเดินอากาศได้เหมือนกัน ผิดกันแต่รูปร่างลักษณะเท่านั้น ม้านิลมังกรในด้านรูปร่างจึงไปเหมือนกับของจีนมากกว่าของอาหรับ นิยายเรื่องม้ามังกรหรือเล่งเบ้ของจีนนั้นมิกกล่าวไว้ในหนังสือโลเก็ทว่า "สัตว์นี้มีรูปร่างเหมือนมังกรแลคล้ายม้า สูงประมาณ 8 เชื้อะ 9 เชื้อะ ตัวนั้นมีเกล็ด มีปีกสองข้าง..."

สมบัติ พลายน้อย (2529 : 28) ยังได้กล่าวถึงสัตว์ที่คิดว่าสุนทรภู่ได้เอาเค้าไปสร้างเป็นม้านิลมังกรอีกชนิดหนึ่งคือ กิเลน ว่า "มีตำนานกล่าวว่า ในสมัยของเจ้าอัญมณี (พ.ศ. 404-456) มีการจับกิเลนได้และมีการอธิบายถึงรูปร่างลักษณะของกิเลนไว้แตกต่างกัน บ้างว่ากิเลนมีศีรษะเป็นสุนัขป่า ลำตัวเป็นเนื้อสมัน เต้ามีกีบเหมือนม้า หางเหมือนหางวัว มีเขาอ่อนหนึ่ง-เขา บางแห่งว่ารูปร่างเหมือนกวางแต่มีเขาเดี่ยว หางเหมือนหางวัว หัวเป็นมังกร เต้ามีกีบเหมือนม้า บ้างว่าตัวผู้มีเขาหนึ่งเขา ตัวเมียไม่มีเขา เดินบนน้ำได้ และเมื่อเดินบนบกเส้นหางก็ไม่สะเทือน ส่วนในหนังสือ *Outlines of Chinese Symbolism and Art Motives* แต่งโดย C.A.S. Williams กล่าวว่า กิเลนนั้นชาวจีนเรียก คิหลิน (Chi-lin) ญี่ปุ่นเรียกว่า กิริน (Kirin) และบางครั้งก็เรียก ม้ามังกร (Dragon Horse) หรือยูนิคอร์น (Unicorn) ซึ่งมีเรื่องเล่าว่าได้มาจากแม่น้ำเหลือง โดยเฉพาะยูนิคอร์น (Unicorn) นั้น เป็นสัตว์ในนิยายของอังกฤษ ซึ่งคิดขึ้นโดยนักเขียนชาวกรีกและโรมัน กล่าวไว้ในคัมภีร์ Old Testament มีลักษณะเป็นม้าเขาเดี่ยว บางแห่งกล่าวว่าหัวและเขาเหมือนม้า ส่วนหางนั้นบ้างก็ว่าหางเหมือนหางม้า บ้างก็ว่าหางเหมือนสิงโต มีเขาแหลมสีดำหรือสีเทาอยู่ตรงหน้าผากยาวประมาณ 2-3 ฟุต มีเคราเหมือนแพะ เป็นสัตว์คู่ร้ายมาก"

สมชาย พุ่มสอาด (2531 : 170-171) ได้กล่าวถึงการกำเนิด มังกรซึ่งสุนทรภู่ได้เค้าไปสร้างเป็นม้านิลมังกร ว่า "ในหนังสือประวัติวัฒนธรรมจีน ของ เลียง เสถียรสุด กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า มังกรซึ่งเราเรียกเล้งหรือเหล่งนั้น ปรากฏขึ้นในสมัยกษัตริย์องค์ที่ พระองค์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องหมายประจำชาติจีน ซึ่งได้สถาปนาขึ้นใหม่ เพื่อความเป็นธรรมแก่เผ่าต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกัน พระองค์จึง ให้นำเอาหัวของเผ่าวัว ลำตัวของเผ่างู เกล็ดและหางของเผ่าปลา เขาของเผ่า กวาง และเท้าของเผ่านก มารวมกันเป็นสัตว์สมมุติชนิดหนึ่ง แล้วให้ชื่อว่าเล้ง และ กำหนดให้มีฤทธิ์มากมาย"

จากความคิดเห็นที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้ศึกษาคิดว่าทุก ๆ ความเห็น สามารถนำมาประกอบใช้เป็นข้อสันนิษฐานได้ว่า สุนทรภู่ได้นำเค้าที่มาเหล่านี้มา ประสมประสานเข้ากับจินตนาการของตนสร้างเป็นม้านิลมังกรขึ้นมาก็ได้

2. รูปร่างลักษณะ

ม้านิลมังกรเป็นม้าที่มีรูปร่างลักษณะแปลกพิสดารกว่าม้าทั่วไป ตาม ที่สุนทรภู่บรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพตอนแรกพบ ว่า

พอพม้าม้าเหมือนมังกรร้าย แต่กับกายนั้นเหมือนม้าน่าฉงน
หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำรณ กายพิกลกายำดูดำนิล
(พระอภัยมณี : 372)

ความแปลกของม้านิลมังกร มีหน้าเหมือนมังกร พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 722) ได้ให้ความหมายคำว่า "มังกร" ว่า "มังกร น. สัตว์ในนิยายจีน รูปร่างคล้ายงู แต่มีตีนมีเขา;" กีบและลำตัวเหมือนม้า ส่วนหางเหมือนหางนาค ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 429) ได้ให้ความหมายคำว่า "นาค" ไว้ว่า "นาค น. งูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิยาย" ส่วนร่างกายดูกำยำคือทั้งใหญ่โตและแข็งแรง อีกทั้ง "กำลึงมันมากนักเหมือนยักษ์มาร" หัวตัวมีสีดำนิล คำว่า "สีดำนิล" ในที่นี้จะหมายถึงสีดำ ดังคำกลอนตอนหนึ่งว่า

ไปเที่ยวเล่นเห็นอ้ายอะไรมีรู คำหึงตัวหัวหมันคูน
 ข้าเข้าจับกลับขบต้องรบกัน แต่กลางวันจนเดี๋ยวนี้อันหนีมา
 (พระอภัยมณี : 372)

สุนทรภู่กล่าวถึงเพศของม้านิลมังกรไว้ว่า "เป็นกระเทย เขี้ยวเพชร
 ไม่เข็ดขาม" ฉะนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่าม้านิลมังกรมีอวัยวะเพศผู้และเพศเมีย
 ในตัวเดียวกัน หรือเป็นม้าที่มีจิตใจและกิริยาอาการตรงข้ามกับเพศของตน

อาหารของมันคือ "กินคนผู้บุปผาใบไม้" จะเห็นว่ามันกิน
 อาหารได้หลายชนิด ไม่ว่าจะบุปผา ใบไม้ หรือคน ฉะนั้นไม่ว่ามันจะอยู่บนบก
 หรือในน้ำ มันก็มีอาหารกิน แต่การที่มันกินคนด้วย ก็อาจทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นหรือสนใจ
 เพิ่มขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะผู้อ่านอาจจะตั้งคำถามว่า แล้วม้าตัวนี้ไม่กินคนเลี้ยงหรือ
 มันจะกินใครบ้าง เหตุการณ์ต่อไปมันจะมีบทบาทอย่างไรบ้าง ฯลฯ เป็นต้น

➢ การที่มันกินคนก็เป็นการบ่งบอกถึงลักษณะนิสัยของมันว่าดุร้าย ดัง
 คำกลอนตอนสุตสาครพบม้านิลมังกรและเข้าไปจับมัน ว่า

กุมารธาโทมเข้าใจมัจจับ มังกรรับรบประจันไม่ผันผิน
เข้าคาบคอกหน่อกษัตริย์จะกักกิน กุมารคืนโตคชนิ่งหลังอาษา
 (พระอภัยมณี : 372)

จะเห็นว่าเมื่อสุตสาครเข้าไปจับมันก็คือสู้ไม่ลดละ อีกทั้งคาบคอก
 สุตสาครจะกักกิน แต่สุตสาครก็คืนคอกออกมาขึ้นนั่งบนหลังมันได้ การที่สุตสาครไม่
 ตกเป็นเหยื่อของม้านิลมังกรครั้งนี้ สะท้อนถึงความจงใจที่ต้องการให้ผู้อ่านเห็น
 ความสามารถของสุตสาครที่เหนือกว่าคนธรรมดา แต่เพื่อความสมจริงของเนื้อเรื่อง
 ก็ให้เหตุผลแก่ผู้อ่านว่าทำไมม้านิลมังกรจึงไม่สามารถกักกินสุตสาครได้

จนคำพลบบริดไม่หยุดหย่อน สุดสาครภาวนาคาถาขลัง
ถึงสิ้นชีพขย้าด้วยกำลัง ไม่เข้าหนึ่งแผ่นเหนียวคงเขี้ยววง
 (พระอภัยมณี : 372)

เครื่องป้องกันตัวที่สูงสุดสาครมีคือ เวทมนต์คาถา ซึ่งทำให้หนังเหนียว หรืออยู่ยงคงกะพันจากเขี้ยววง จากจุดนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในสมัยนั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเวทมนต์คาถาอยู่มากทีเดียว ดังปรากฏในคำกลอนอีกหลายตอน เช่น "แล้วบอกมนต์กลเล่ห์กระเท่ห์ให้ จะจับได้ด้วยพระเวทวิเศษขยัน" "แล้วนอนบนมนต์เก่าที่เล่าเรียน" "ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง" "ต่อมีมนต์กลเวทวิเศษไป" "ด้วยเวทมนต์เขี้ยวชาญประการใด" ฯลฯ เป็นต้น

มีานิลมังกรยังมีลักษณะพิเศษกว่าม้าทั่ว ๆ ไปคือ "เขี้ยวเป็นเพชร เกล็ดเป็นนิลสิ้นเป็นปาน ถึงเอาขวานฟันฟาดไม่ขาดรอน" นอกจากนี้มันยังสามารถวิ่งได้ทั้งบนบกและบนน้ำ ว่า

แล้วแลเล็งเพ่งพิศพิศพ่ายพิ ขยับขับม้าก้าวดูหัวหาญ
อัศครถอนถีบสุธาธาร ควมทะยานเหยียบน้ำไม่ช้ารอน
คูลิ่วลิ่วปลิวค่ายไปตามคลื่น เหมือนเดินพื้นแผ่นดินวิ่งหอยหอย
 ยิ่งลมกล้าม้าโลดกระโดดคล้อย พระหนอน้อยนั่งชมยมนา
 (พระอภัยมณี : 379)

จะเห็นว่ามันสามารถวิ่งบนน้ำได้เหมือนกับวิ่งบนบก และว่ายน้ำได้ เหมือนกับเดินอยู่บนบก ว่า "มังกรกลายเป็นน้ำเหมือนเดินบก พอเดือนตักตัดทางกลางวิถี" ส่วนการวิ่งบนบก กวีได้บรรยายไว้ว่า

ขยับขับขึ้นบนเกาะแก้ว ยิ่งคล่องแคล่วควมกระโดดโหดไศล
 เขี้ยวเลียรอบขอบเกาะเหมือนเหาะไป ประเดี๋ยวใจถึงศาลาพระอาจารย์
 (พระอภัยมณี : 373)

การวิ่งบนกม้านิลมังกรมีความคล่องแคล่วว่องไวมาก กวีจึงเปรียบเทียบการวิ่งที่รวดเร็วของมันว่า "เหมือนเหาะไป"

จากลักษณะหรือคุณสมบัติของม้านิลมังกรที่สามารถวิ่งได้ทั้งบนบกและบนน้ำ อีกทั้งว่ายน้ำได้ราวกับเดินบนบก ซึ่งมีอาวุธร้ายคือ เขี้ยวเพชร ส่วนเครื่องป้องกันตัวคือเกล็ดที่เป็นนิล ทำให้อยู่ยงคงกระพันพันแทงไม่เข้านี้ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ (2529 : 235) ได้ให้ทรรศนะว่า "จินตนาการของสุนทรภู่เกี่ยวกับม้านิลมังกรนี้มีคุณลักษณะคล้ายกับรถหุ้มเกราะสะเทินน้ำสะเทินบก ซึ่งใช้เป็นธรรมดายังไม่เข้าและสามารถวิ่งได้ทั้งบนบกและในน้ำ รถหุ้มเกราะสะเทินน้ำสะเทินบกนี้ กองทัพอเมริกันนำมาใช้เมื่อสงครามเวียดนาม แต่สุนทรภู่กลับจินตนาการเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ก่อนเป็นเวลานานร้อยปี จินตนาการของกวีเกิดเป็นจริงขึ้นได้อย่างน่าอัศจรรย์ทีเดียว"

สำหรับผู้ศึกษาคิดว่า การที่สุนทรภู่อจินตนาการม้านิลมังกรให้มีลักษณะพิเศษกว่าม้าธรรมดา ก็เพราะ กวีต้องการให้ม้าตัวนี้เป็นพาหนะคู่ใจของสุดสาครเพื่อใช้ในการกิจต่าง ๆ อันจะช่วยให้การดำเนินเรื่องรวดเร็วและสมจริงยิ่งขึ้น และหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เพื่อเสริมความเด่นของสุดสาครผู้เป็นเจ้าของม้าขึ้นอีก กล่าวคือ เมื่อพูดถึงม้านิลมังกร ก็ทำให้ผู้อ่านนึกถึงสุดสาคร หรือเมื่อกล่าวถึงสุดสาครก็ทำให้นึกถึงม้านิลมังกรคู่กันไป ดังเช่นเมื่อเรากล่าวถึงม้าสีหมอกก็จะทำให้นึกถึงขุนแผน เป็นต้น

ส่วนกรณีที่มีผู้รู้ให้ความคิดเห็นว่า จินตนาการของสุนทรภู่เกี่ยวกับคุณลักษณะของม้านิลมังกรซึ่งคล้ายรถหุ้มเกราะสะเทินน้ำสะเทินบกของกองทัพอเมริกันนั้น ผู้ศึกษาก็คิดว่ามีความเป็นไปได้ แต่ไม่ใช่เป็นความคิดที่เพิ่งมีหรือใหม่เอี่ยม ทั้งนี้เพราะในวรรณกรรมชาติอื่น ๆ ก็เคยปรากฏม้าซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษอย่างนี้ เช่น จากนิยายอาหรับก็มีม้าวิเศษชื่อ เชมเบระนี มีฤทธิ์เดชมาก สามารถวิ่งบนบกบนน้ำและเหาะไปในอากาศได้ หรือม้าเบยาร์ด (Bayard) ของจินัลโต ในนิทานอัศวินชุดพระเจ้าชาลมาญของฝรั่งเศส ก็มีคุณสมบัติทำนองเดียวกับม้านิลมังกรของสุดสาครเหมือนกัน (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, 2518 : 379) หรือเล่งเป็ (ม้ามังกร

ของจีน) ก็เป็นม้าที่สามารถยืนอยู่บนน้ำและมีเกล็ดเหมือนม้านิลมังกร ดังปรากฏในหนังสือไคเก็กตอนหนึ่งว่า "แล้วสัตว์นั้นก็ยืนอยู่บนน้ำ รูปร่างเหมือนม้า สูงประมาณ 8 เชื้อยะ 9 เชื้อยะ ตัวนั้นมีเกล็ด มีปีกสองข้าง..." (สมบัติ พลายน้อย, 2529 : 29)

จากข้อความดังกล่าว หากเอาความคิดที่ว่า ม้ามีเกล็ดสามารถเดินวิ่งบนบกบนน้ำได้มาเทียบกับรถหุ้มเกราะสะเทินน้ำสะเทินบกแล้ว ความคิดหรือจินตนาการของสุนทรภู่ดังกล่าว อาจจะมาหลังกวีชาตินี้ก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สุนทรภู่จะบรรยายรูปร่างลักษณะม้านิลมังกรไว้อย่างละเอียดแล้วก็ตาม แต่พบว่าจิตรกรในสมัยต่อมาไม่สามารถบันทึกภาพม้านิลมังกรได้เหมือนอย่างที่ทกลอนว่าทั้งหมด กล่าวคือ/จากบทกลอนนั้น ม้านิลมังกรต้องมีหัวเป็นมังกร กีบ เท้าและลำตัวเป็นม้า หางเหมือนหางนาค ลำตัวมีเกล็ดเป็นนิล (สีดำ) แต่จากภาพที่ปรากฏในเรื่องเกาะผีเสื้อ จากแบบเรียนภาษาไทย เล่ม 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2519 หน้า 90 โดยจิตรกร "จ่านงค์" มีดังนี้

ภาพที่ 5 ภาพไม้ลึงกร จากแบบเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เล่ม 2, หน้า 90.

จากภาพนี้ จะเห็นว่าจิตรกรนั้นสามารถสร้างภาพม้านิลมังกรได้
ค่อนข้างสมบูรณ์หรือเกือบตรงตามลักษณะที่กวีได้บรรยายเอาไว้ในบทกลอน แต่มีข้อ
สังเกตอยู่อย่างหนึ่งคือ หางของม้านิลมังกร ซึ่งตามคำกลอนว่า "หางเหมือนอย่าง
หางนาคปากคำรณ" แต่จิตรกร "จำนงค์" ได้วาดหางม้านิลมังกรให้มีลักษณะคล้าย
หางของปลามากกว่าที่จะคล้ายหางของนาคหรือพญานาค เพราะภาพหางของนาค
โดยทั่วไปจะมีลักษณะเหมือนหางของนาคที่ปรากฏใน "ภาพสัตว์ในวรรณคดี" จาก
วารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 20 ฉบับ 12 ธันวาคม 2524 หน้า 47 ดังนี้

ภาพที่ 6 ภาพพญานาค จากวารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 20 ฉบับที่ 12, หน้า 47.

หรือภาพม้านิลมังกรที่ นล นรากร วาดประกอบหนังสือ เล่า
เรื่องพระอภัยมณี พ.ศ. 2529 หน้า 83 ก็มีทางไม่เหมือนทางนาค แต่กลับ
 เหมือนทางม้าตัว ๆ ไป ดังนี้

ภาพที่ 7 ภาพม้านิลมังกร จากหนังสือ เล่าเรื่องพระอภัยมณี ของ นล นรากร, หน้า 83.

หรือภาพมีานิลมังกรที่ปรากฏในหน้าปกหนังสือ ประชุมโวหาร
สุนทรภู่ ของคณะกรรมการจัดงานอนุสรณ์สุนทรภู่ พ.ศ. 2516 ถึงแม้ทางจะไม่
เหมือนทางนาค แต่ก็มีบางส่วนที่คล้ายคลึง ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๘ ภาพม้านิลมังกร จากหนังสือประชุมโวหารสุนทรภู่, หน้า ปกหน้า.

จากภาพนี้ ถ้ามีเกล็ดด้วย ผู้ศึกษาคิดว่าเป็นภาพม้านิลมังกรที่วาด
ได้ใกล้เคียงคำบรรยายของกวีมากที่สุด

จากภาพม้านิลมังกรที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้ศึกษามีความคิดเห็น
3 ประการ ประการแรกคือ ผู้ศึกษาคิดว่าภาพม้านิลมังกรที่จิตรกร "จำนงค์"
วาดนั้น มีรูปร่างลักษณะใกล้เคียงคำบรรยายในบทกลอนมาก และอาจใช้เป็นแบบฉบับ
ของม้านิลมังกรได้ ถ้าหากหางมันเหมือนหางนาค ประการที่ 2 ผู้ศึกษาคิดว่า
สาเหตุที่จิตรกรวาดหางของม้านิลมังกรไม่เหมือนกับหางนาคที่กล่าวมา อาจจะเป็น
เพราะภาพนาคหรือพญานาคดังกล่าว ก็เป็นภาพจินตนาการ ซึ่งสมัยนั้นอาจจะเชื่อว่า
หางนาคอาจมีลักษณะคล้ายหางปลาที่เป็นได้ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สาเหตุดัง-
กล่าวมาน่าจะมาจากความแตกต่างของยุคสมัย หรือจินตนาการของจิตรกรแต่ละคนเป็น
หลัก ตัวอย่างเช่น ภาพกิลเลนซึ่งปรากฏใน วารสารวัฒนธรรมไทย ปี 2523 และปี
2528 ก็มีความแตกต่างกัน ดังนี้

ภาพที่ 9 ภาพกสิณ พ.ศ. 2523 จากวารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 19 ฉบับ 9,
หน้า 26.

ภาพที่ 10 ภาพศิลปะ พ.ศ. 2528 จากวารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 24 ฉบับ 9, หน้า 34.

ประการที่ 3 ผู้ศึกษาคิดว่า การที่จิตรกรวาดภาพม้านิลมังกรไม่เหมือนดังคำกลอนที่กล่าวไว้ นั้น สิ่งเหล่านี้มิได้ถือเป็นเรื่องเสียหายร้ายแรง ฉกาจฉกรรจ์ แต่เราควรมองในลักษณะของความเหมาะสมหรือเป้าหมายของผู้จัดทำมากกว่า อีกอย่างภาพเหล่านี้เป็นเพียงสื่อประกอบเท่านั้น ส่วนแก่นแท้ของเรื่องมันอยู่ที่เนื้อหาหรือแนวคิดที่กวีต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับต่างหาก

3. บทบาทพิเศษ

ม้านิลมังกรนอกจากจะมีรูปร่างลักษณะที่แปลกพิสดารกว่าม้าทั่วไปแล้ว กล้วยังได้กำหนดบทบาทพิเศษให้มันอีกมากมาย บทบาทพิเศษเหล่านี้ผู้อ่านสามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมหรือการกระทำที่นอกเหนือหน้าที่ของม้าทั่วไป ได้แก่ เป็นม้าที่อยู่ในอำนาจของเวทมนต์คาถา เป็นม้าที่ใช้ช่วยระงับของร่างกายเป็นอาวุธ และเป็นม้าแสนรู้ เป็นต้น ดังนี้

3.1 เป็นม้าที่อยู่ในอำนาจของเวทมนต์คาถา

ม้าทั่วไปนั้นปกติเจ้าของหรือผู้เลี้ยงมักจะฝึกให้มันปฏิบัติตามคำสั่งโดยการใช้คำพูดซ้ำแล้วซ้ำอีก ถ้ามันยังไม่เชื่อก็มักจะใช้ไม้หรือแส้ตีบังคับ ถ้าม้าตัวไหนฝึกยากหรือพยศมาก ก็จะใช้วิธีผูกกระยาง ซึ่งมีหลายวิธี ขอยกตัวอย่างการผูกกระยางธนูหัวเดียวซึ่งใช้แก้ม้าพยศว่า

ธนูหัวเดียวแก้	กันพยศ
ให้สอดเท้าหลังลด	คล้องเคส้า
เท้าหน้ายกไวจรวด	ธรรณิศ
ผูกกระยางเย็นเช้า	ตั้งนี้เดินเพราะ ฯ

(ตำราม้าของเก่าและตำราม้าคำโคลง : 131)

แต่ม้านิลมังกรนั้นสุดสาครสามารถจับและทำให้มันเชื่อเนื่องด้วยการใช้เวทมนต์คาถาเข้าช่วย เช่น ตอนสุดสาครจับม้านิลมังกร ว่า

กระโดดโครมโถมคืบเข้าทั้งหมวด	มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัศบ
พอหลุดมือร็อกกลับเข้ารับรบ	โจนประจบจับหมวดกระหมวดรั้ง
<u>เออวางหวายสายสิญจน์สวมศีระชะ</u>	<u>ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง</u>
ม้ามังกรอ่อนคั่นค้ำกำลัง	<u>ขึ้นนั่งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์</u>
ได้เจ็ดคาบปราบม้าสวาหะ	แล้วเป่าลงตรงศีระชะสิ้นทกหน
อาชาขึ้นพันกายไม่วายชนม์	ให้รักคนที่ขึ้นขี่ตั้งชีวา

ขยับซ้ายย้ายตามด้วยความรัก หรือจะซีกย้ายทางไปข้างขวา
 คอยตามไปไม่ซัดห้หยา ฤมารารู้ทีก็ตีใจ
 (พระอภัยมณี : 373)

จะเห็นว่า ม้านิลมังกรตัวนี้เป็นม้าที่ดุร้าย แต่เมื่อสุดสาคร
 เอาสายลิวจนที่เสกด้วยเวทมนต์คาถามาสวมหัว มันก็อ่อนดั้นลั่นกำลัง ครั้นสุดสาคร
 เป่ามนต์ใส่หัวอีกหกครั้งก็พินซึ่มามีใจรักและยอมให้สุดสาครขี่แต่โดยดีซึ่งผิดวิสัยของ
 ม้าหัว ๆ ไป

นอกจากนี้ เมื่อสุดสาครจะใช้มัน ก็สามารถเรียกด้วยเวทมนต์
 คาถาได้ทันที เช่น ตอนสุดสาครจะไปตามซีเปลือยเพื่อเอาไม้เท้าวิเศษคืน ว่า

ครั้นสรรพรเสร็จ ได้ดดอกกุหลาบซ้อน เชย เกสร โสมนัสแล้วทัตทุ
เรียกอาชาม้าคันด้วยมนต์ครุ อาชาว์รับมาหากุมาร
 (พระอภัยมณี : 392)

หรือตอนสุดสาครเล่าเรื่องเจ้าเมืองการะเวกจะเลี้ยงตนให้เป็นบุตรบุญธรรมให้ม้า
 ฟังว่า

กุมารามาริมพระโรงรัตน์ กวัคพระหัตถ์ เรียกม้าวิชาขลัง
มังกรโผนโจนข้ามกำแพงบัง เข้าในวังวังมาหากุมาร
 (พระอภัยมณี : 398)

หรือตอนสุดสาครจะออกจากเมืองการะเวกเพื่อไปตามพระอภัยมณีว่า

บริกรรมสำเหนียกร้อง เรียกม้า ด้วยมนตราคลจันกสิทธีสอน
จึงคลใจให้พระยาม้ามังกร ทรนร้อนรับมาหากุมาร
 (พระอภัยมณี : 463)

จะเห็นว่า เพียงสุตสาครใช้เวทมนต์คาถาหรือกัวกั๋วเมื่อเรียกด้วยเวทมนต์คาถา ม้านิลมังกรก็วิ่งมาหาสุตสาครทันที การกระทำลักษณะนี้ยากที่จะเกิดขึ้นกับม้าหัว ๆ ไป กล่าวคือ ม้าหัว ๆ ไปนั้นถ้าเจ้าของต้องการใช้หรือขี่มัน ก็ต้องเดินไปหาหรือจูงมันมา เป็นต้น

3.2 เป็นม้าที่ใช้อวัยวะของร่างกายเป็นอาวุธ

ม้านิลมังกรเป็นม้าที่กวีตั้งใจให้เป็นม้าคู่ศึก หรือเป็นม้าให้สุตสาครใช้ผจญภัยโดยแท้ ทั้งนี้เพราะมันเป็นม้าที่มีคุณลักษณะพิเศษกว่าม้าหัว ๆ ไป เช่น วิ่งได้ทั้งบนบกและบนน้ำ กินคน หนังเหนียว รู้ภาษา ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นเราจึงพบว่าเมื่อสุตสาครต้องรบกับฝ่ายศัตรูแล้ว ม้านิลมังกรจะเข้ามามีบทบาทพิเศษในการรบด้วย นั่นคือการใช้อวัยวะของร่างกายมันช่วยเจ้าของรบกับฝ่ายศัตรูได้ด้วย เช่น ตอนสุตสาครออกติดตามหาพระอภัยมณี เมื่อถึงเมืองจมก็ต้องรบกับพวกผีดิบ ม้านิลมังกรก็ช่วยรบด้วย ว่า

ม้ามังกรถอนถีบกับสะบัด

เอาหางรัดราวกับนาคหึ่งปากขบ

สังหารผีรพลอยู่จนพลบ

เห็นเพลิงคบล้อมรอบขอบกำแพง

(พระอภัยมณี : 380)

ม้านิลมังกรสามารถช่วยสุตสาครสังหารผีดิบโดยใช้ตีนถีบหางรัด และปากขบ โดยเฉพาะการใช้หางรัดนั้นเป็นการกระทำที่ม้าหัว ๆ ไปมีอาจกระทำได้ จะเห็นก็เพียงการเตะ ถีบ ชก ขบ โขก กัด เป็นต้น แต่ก็ไม่น้อยนัก กล่าวคือ เราจะเห็นการกระทำเหล่านี้ก็ต่อเมื่อม้ามันรบกันเอง หรือมีสัตว์หรือคนแปลกหน้าเข้าไปใกล้ตัวมัน เป็นต้น

หรือแม้สุตสาครไปรบกับกองทัพข้าศึกต่าง ๆ มันก็ช่วยรบ เช่น ตอนสุตสาครรบกับกองทัพต่างประเทศอาสานางละเวงที่เมืองผลึก ว่า

พระหน่อณาถอาจองทรงสินธพ ความเขารบนายทหารชาตุมสร
 ไม้เท้าพาดขาดสะบั้นดังพันพอน ม้ามั่งกรักคตตายลงก่ายกอง
ใครขวางก็คิดคดวางเอาคางโขก สะบัดโบกหางหันมันผยอง
 แต่โยธีสี่เมืองมาเนืองนอง เข้าแซ่ซ้องสี่ประยุทธ์ยุทธอนา
 (พระอภัยมณี : 481)

จะเห็นว่า ม้านิลมังกรนั้นช่วยกักขังคึกให้ตายลงมากมาย ใครก็ตกขวางมันก็จะช่วยคืด โขก สะบัดหางใส่ โดยเฉพาะการที่มันช่วยกักคตตายลงก่ายกองนั้นนับว่าเป็นการกระทำที่เกินวิสัยของม้าทั่ว ๆ ไปจะทำได้ ม้าศึกทั่ว ๆ ไปนั้นอย่างคึกแค้ใช้เป็นพาหนะชั้นี่ขณะทำศึกเท่านั้น อย่างเช่น ม้าของพระอภัยมณี ม้าของนางละเวง ซึ่งขี่ไปทำศึกเช่นกัน แต่ไม่พบข้อความตอนที่กล่าวว่ามีเหล่านี้ใช้ช่วยระของร่างกายช่วยเจ้าของรบกับฝ่ายศัตรู

3.3 เป็นม้าแสนรู้

คำว่า "แสนรู้" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 825) ได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า "แสนรู้ ว. มีปัญญาช่างรู้" ฉะนั้นม้าแสนรู้ก็คือม้าที่มีปัญญาช่างรู้ ดังที่ วิพุธ โสภางค์ (2507 : 13) กล่าวว่า "ม้าฉลาดมาก ๆ นั้นมักจะสามารหยั่งรู้จิตใจเจ้าของหรือผู้เลี้ยงได้พอ ๆ กับที่ผู้เลี้ยงหรือเจ้าของจะรู้ใจม้าของตนเหมือนกัน" ม้านิลมังกรของสุตสาครก็จัดว่าเป็นม้าแสนรู้ตัวหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมันสามารถรู้ภาษามนุษย์ มีความจำดี รู้จักแยกแยะฝ่ายตนฝ่ายศัตรู มีความรักใคร่ผูกพันหรือจงรักภักดีต่อเจ้าของ ตลอดจนเป็นม้าที่เจ้าของให้การยกย่องนับถือมากเป็นพิเศษอีกด้วย ดังนี้

3.3.1 สามารถรู้ภาษามนุษย์

สัตว์เลี้ยงโดยทั่วไปก็สามารถรู้ภาษามนุษย์ได้ แต่มักจะเป็นคำพูดหรือคำสั่งสั้น ๆ เช่น หยุค ไป ซ้าย ขวา ฯลฯ เป็นต้น ม้าทั่ว ๆ ไปก็เช่นเดียวกัน ไม่มีม้าตัวไหนที่สามารถฟังการพูดของมนุษย์ที่เป็นประโยคยาว ๆ หรือเรื่องราวต่าง ๆ เข้าใจจนสามารถแสดงอาการรับรู้หรือปฏิบัติตามคำกล่าวนั้นได้ แต่

ม้านิลมังกรของสุตสาครนี้สามารถรับรู้ภาษามนุษย์ได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างเช่น
ตอนสุตสาครสั่งม้านิลมังกรที่เมืองการะเวก ว่า

<u>พระสั่งม้าว่าน้องต้องอยู่ที่</u>	<u>ด้วยภูมิชวนไว้ในราชฐาน</u>
<u>พี่ไปเล่นเย็นแล้วมาหน้าพระลาน</u>	<u>ให้พบพานกันทุกวันเหมือนสัญญา</u>
<u>ม้ามังกรอ่อนชบเคารพับ</u>	<u>กระโดดกลับข้ามกำแพงแรงหนักหนา</u>
<u>ลำพองโผนโจนลงในคองคา</u>	<u>เที่ยวก๊อปลากินน้ำ เล่นสำราญ</u>
	<u>(พระอภัยมณี : 398)</u>

จะเห็นว่า เมื่อสุตสาครบอกว่าตนต้องอยู่ที่เมืองการะเวก
ถ้าพี่ (ในที่นี้หมายถึงม้านิลมังกร) ไปเล่นเย็นแล้วค่อยพบกันที่หน้าพระลานทุกวันตาม
สัญญา ม้านิลมังกรได้ฟังก็แสดงอาการรับรู้ด้วยการ "อ่อนชบเคารพับ" แสดงว่ามัน
รู้และเข้าใจภาษามนุษย์ดี เมื่อสุตสาครพูดเป็นเรื่องเป็นราวมันก็เข้าใจได้ดี

3.3.2 มีความจำดี

ม้าทั่ว ๆ ไปนั้นมักจะจำในสิ่งที่มันได้เห็นหรือปฏิบัติ
ซ้ำแล้วซ้ำเล่าได้ดีพอสมควร เช่น มันจะจำหน้าหรือกลิ่นเจ้าของได้ หากมีคนแปลกหน้า
เข้าใกล้ มันอาจจะทำร้ายโดยการเตะหรือตบเอาได้ ตรงข้ามหากเจ้าของเข้าใกล้
มันมักจะไม่ว่าอันตราย หรือแม้เจ้าของจะขี่มันก็ให้ขี่แค่นั้นโดยดี ถ้าหากเส้นทางไหนที่
มันเคยวิ่งอยู่เป็นประจำ มันก็มักจะจำเส้นทางนั้นได้โดยที่เจ้าของไม่ต้องบังคับอะไร
มาก มันจะวิ่งไปเองเรื่อย ๆ เมื่อถึงจุดหมาย เจ้าของก็เพียงแต่สั่งให้มันหยุดหรือ
บางครั้งมันอาจจะหยุดเอง เช่น เมื่อวิ่งถึงบ้านเจ้าของ เป็นต้น แต่ม้านิลมังกรนั้น
แปลกกว่าม้าทั่ว ๆ ไป นั่นคือมันสามารถจำเส้นทางระหว่างเมืองที่มันเคยไปเพียง
ครั้งเดียวได้เป็นอย่างดี เช่น ตอนสุตสาครขี่ม้านิลมังกรไปเมืองการะเวกเพื่อเอา
ไม้เท้าวิเศษคืน ว่า

<u>สุตสาครวอนว่ากับม้าแก้ว</u>	<u>รู้แห่งแล้วทางประเทศเขตสถาน</u>
<u>จงพาไปให้พบอ้ายคนพาล</u>	<u>ได้คิดอ่านคืนไม้เท้ามันเอาไป</u>
	<u>(พระอภัยมณี : 392)</u>

มานิลมังกรเคยถูกขี้เปื่อยใช้ไม้เท้าวิเศษบังคับให้มันพาไปที่เมืองการะเวกครั้งหนึ่งแล้ว มาคราวนี้เมื่อสุตสาครขอร้องให้มันช่วยพาตนไปที่เมืองการะเวกอีกครั้งหนึ่ง เพราะสุตสาครมั่นใจว่ามันรู้แห่งหรือยังจำเมืองการะเวกได้ และมันก็สามารถพาสุตสาครไปถึงเมืองการะเวกได้จริง ๆ ดังคำกลอน ว่า

ฝ่ายม้ามิ่งวิ้งวายไปปลายคลื่น เปรียบเหมือนพื้นดินนิ่งหลังไม้ไหว
ด้วยรักใคร่ได้นายสบายใจ จนอุทัยแจ่มฟ้าถึงธานี
(พระอภัยมณี : 393)

จะเห็นว่า ภายในหนึ่งคืนมานิลมังกรก็สามารถพาสุตสาครมาถึง "ธานี" (ในที่นี้หมายถึงเมืองการะเวก) ได้ โดยไม่มีการกล่าวว่ามันพาหลงไปทางโน้นทางนี้แต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่มันวิ้งไปในทะเลตอนกลางคืน ซึ่งผิดกับม้าทั่วไป กล่าวคือถึงแม้ม้าทั่วไปจะจำเส้นทางหรือสถานที่ที่มันวิ้งอยู่เป็นประจำได้ แต่มันก็ไม่สามารถจดจำและวิ้งไปยังจุดหมายตามที่ผู้ขี่สั่ง โดยที่ผู้ขี่เองก็ไม่เคยไปสถานที่นั้นมาก่อนได้ เหมือนมานิลมังกร

3.3.3 รู้จักสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล

ถึงแม้มานิลมังกรจะมีนิสัยดุร้าย แต่มันก็รู้จักสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล นั่นคือ การรู้จักแยกแยะฝ่ายตนและฝ่ายศัตรูได้ สิ่งเกิดได้จากการที่มันไม่ทำร้ายพวกเดียวกัน เช่น ตอนสุตสาครเรียกมานิลมังกรมาที่เรือก่อนจะเดินทางออกจากเมืองการะเวก ว่า

แผ่นขี้เหล็กกำบ้านสุวรรณรัตน์ ไม่คิดกัดเสนาโยธาหาร
มาเพี้ยมพุ่มขุบขอบเหมือนหมอบกราบ พระกุมารออกมาหาอาชาไนย
(พระอภัยมณี : 463)

เมื่อมีมานิลมังกรกระโดดขึ้นบนเรือสุตสาคร มันก็ไม่ตีกัด "เสนาโยอาหาร" ของฝ่ายสุตสาครซึ่งเป็นพวกเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่มันมีนิสัยดุร้าย กินคนเป็นอาหารด้วย แต่มันจะทำร้ายเฉพาะฝ่ายที่เป็นศัตรูเท่านั้น ดังปรากฏในบทกลอนหลายตอน ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างพอสังเขป เช่น ตอนสุตสาครตีทัพอาสาครั้งที่ 2 ว่า

พระหน่อนางอาจองทรงสินธพ	ควบเข้ารบนายทหารชาญสมร
ไม่เข้าพาดขาดสะบัดงันพันพอน	<u>มีามังกรกัดตายลงกายกอง</u>
<u>ใครขวางก็ตีตีตวงเอาคางโขก</u>	<u>สะบัดโบกหางหันผันผยอง</u>
แต่โยธีสี่เมืองมาเนืองนอง	เข้าแซ่ซ้องสัประยุทธ์ยุทธนา
	(พระอภัยมณี : 481)
หรือ	
แต่หน่อนางอาจองทรงสินธพ	<u>เข้าไล่ขบโขกตีคนก็ตีขวาง</u>
ฝรั่งแขกแยกย้ายบ้างววยว้าง	พอแหวกทางออกมาได้มันไล่ตาม
	(พระอภัยมณี : 482)

จะเห็นว่า มานิลมังกรนั้น กัด ตีต โขก สะบัดหางไล่และขบฝ่ายที่เป็นศัตรูกับสุตสาครคือทัพต่างประเทศที่อาสาางละเวงยกทัพเข้ามาล้อมเมืองผลึก ทำให้กองทัพข้าศึกต้องแตกพ่ายและตายลงกายกอง ไม่มีตอนใดที่วีกล่าวว่ามีมานิลมังกรทำร้ายฝ่ายเดียวกัน แสดงว่ามันรู้จักแยกแยะฝ่ายคนและฝ่ายศัตรูได้นั่นเอง

3.3.4 เป็นม้าที่มีความจงรักภักดีต่อเจ้าของ

ม้าเป็นสัตว์ป่าที่ใกล้ชิดมนุษย์มาแต่โบราณกาลทีเดียว แม้สัญชาตญาณของม้าจะคงความดุร้าย แต่มนุษย์ก็ใช้ความสามารถอันเหนือกว่าเปลี่ยนแปลงม้าป่าเหล่านั้นให้กลายมาเป็นม้าบ้านได้ไม่ยากนัก ม้าจึงมีความผูกพันกับมนุษย์มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นทางการรบ การส่งสาร การใช้งานเกษตรกรรม และกลายเป็นยานพาหนะอีกอย่างหนึ่งด้วย (จิรภัทร อังศุมาลี, 2531 : 51) มานิลมังกร

เป็นม้าในวรรณคดีไทยตัวหนึ่งที่มีนิสัยดุร้าย แต่มันก็มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่
ผูกพันหรือจงรักภักดีต่อเจ้าของมากกว่าม้าทั่ว ๆ ไป เช่น ตอนที่เปลือยใช้ไม้เท้า
วิเศษบังคับให้มันล้มกริ่งไปเมืองการะเวก ว่า

<u>ขึ้นขี่หลังรังสายหวายตะค้า</u>	<u>ส่งสารมาร้องเพียงจะเสียงหลง</u>
<u>แต่ป่วนปั่นหันเหินวิ่งเวียนวง</u>	<u>ด้วยรักองค์หน่อนาถไม่คลาดคลา</u>

จนขี่เปลือยเหนื่อยแรงแก่งไม้เท้า ความกลัวราวกับจะคืนสิ้นสังขาร
ต้องตามใจมิได้ซัดหัตยา ชีขรควบคุมล่องคู่องไว
(พระอภัยมณี : 384)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้พบว่า แม้ขี่เปลือยจะขึ้นขี่หลังแล้ว
แต่มันล้มกริ่งก็ไม่ยอมไปง่าย ๆ ได้แต่ร้องจน "เสียงหลง" และวิ่งวนเวียนอยู่ด้วย
รัก "องค์หน่อนาถ" ซึ่งหมายถึงสุตสาครนั่นเอง แต่ด้วยความกลัวในอำนาจของ
ไม้เท้าวิเศษ มันจึงยอมไปกับขี่เปลือยโดยดี ครั้นเมื่อถึงเมืองการะเวก ขี่เปลือย
ลงจากหลัง มันก็วิ่งเผ่นกลับมาหาสุตสาครทันที ดังคำกลอนว่า

<u>เข่ากาลสีตีใจลงจากม้า</u>	<u>ฝ่ายอาชาลูกโลกกระโคตโหยง</u>
<u>ดั่งลมฉิวปลิวเต้นแผ่นตะโพง</u>	<u>ลงน้ำโพส่งแผลงหักดาไปหานาย</u>

(พระอภัยมณี : 388)

เมื่อขี่เปลือยลงจากหลังมันล้มกริ่ง อำนาจของไม้เท้าวิเศษ
ก็หมดไป ม้าก็วิ่งกลับมาหาสุตสาครทันที การกระทำลักษณะนี้แสดงว่ามันมีความรักใคร่
ผูกพันหรือจงรักภักดีต่อสุตสาครซึ่งเป็นเจ้านายมันมาก ทั้งนี้เพราะเมื่อมันมาถึง
เกาะพะนม มันก็แสดงกิริยาอาการที่บ่งบอกถึงความรักใคร่ผูกพันหรือจงรักภักดีต่อ
สุตสาครให้เห็นอีกว่า

ฝ่ายพาซีหนี่ได้มาในน้ำ	พอพลบค่ำความหนักดังจักรผัน
ทั้งหลังเปล่าเบาแรงยิ่งแข่งครัน	พอไก่อ้นขึ้นละเมาะเกาะพนม
เที่ยวหานายหลายตลบไม่พบเห็น	แล้วโผนแผ่นเข้าไปหาในอาศรม
ด้วยรักใคร่ใจมัวต้องอารมณ์	เที่ยวเดินดมกลิ่นรอยร่อยร่อยมา
ถึงแหที่องปล่องหินได้กลิ่นหนัก	แจ้งประจักษ์ว่าเจ้าอยู่ในคูหา
ชะโงกมองร้องเรียกประสาฆ่า	ไม่เห็นหน้าเจ้านายรุ่มรวยใจ
แต่หันเหียนเวียนมองแล้วร้องเรียก	สุดสำเหนียกมิ่งมีน้ำตาไหล
เฝ้านั่งคูหาด้วยอาลัย	ไม่ไปไกลปากปล่องของน้ำตา

(พระอภัยมณี : 389)

จากกิริยาอาการที่ปรากฏในข้อความที่ขีดเส้นใต้ เช่น การวิ่งหาสุตสาครไปในที่ต่าง ๆ การชะโงกมองแล้วร้องเรียก การนั่งคอยที่ปากแหแล้วร้องไห้ เป็นต้น อาการเหล่านี้ผู้ศึกษาคิดว่าน่าจะเกิดขึ้นกับคนมากกว่าที่จะเกิดขึ้นกับม้า แต่ วิภา กงกชนันท์ (2522 : 54) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า "การที่กวีสร้างตัวละครที่มีไข่มุขย์ แต่กำหนดบทบาทและพฤติกรรมไว้ราวกับว่าเป็นมนุษย์ เช่น คิดได้ พูดได้ ร้องไห้ได้ รู้สึกได้ ฯลฯ เป็นต้น ก็เพื่อสร้างความตื่นเต้นให้กับผู้อ่าน"

การที่ม้านิลมังกรมีความรักใคร่ผูกพันหรือจงรักภักดีต่อสุตสาครมากก็ส่งผลสะท้อนให้เห็นว่า สุตสาครก็ให้ความรักและการยกย่องนับถือแก่มันมากเช่นกัน เช่น ตอนสุตสาครรำพึงถึงม้าขณะอยู่ในแหว่า

สะอื้นร่ำน้ำพระเนตรลงพราวพราว	ด้วยอดอยากนมแม่ชะงัดหา
เสียงมาร้องก้องกรรณหวั่นวิญญูณ์	พีม้าขานขึ้นไปไม่ได้แล้ว
ไปบอกตามาช่วยฉันด้วยเถิด	เหมือนที่เฝ้าพร้อมห้องกับน้องแก้ว
ร้องเรียกร่ำน้ำพระเนตรลงนองเนา	สลบแล้วคืนเล่าเฝ้าโศกา

(พระอภัยมณี : 391)

หรือตอนสุตสาครสั่งม้านิลมังกร ว่า

พระสั่งม้าว่าน้องต้องอยู่นี้ ด้วยภูมิชวนไว้ในราชอาณาจักร
พี่ไปเล่นเย็นแล้วมาหน้าพระลาน ให้พบพานกันทุกวันเหมือนสัตตญา
 (พระอภัยมณี : 398)

การที่สุตสาครใช้คำสรรพนามแทนตัวเองว่า "น้อง" "ฉัน" และแทนม้านิลมังกรว่า "พี่" ในขณะที่รำพึงหรือพูดกับม้านิลมังกรนั้น แสดงว่าสุตสาครเป็นคนที่สุภาพและให้ความรักยกย่องนับถือม้านิลมังกรมาก กล่าวคือ สุตสาครยกย่องให้ม้านิลมังกรมีศักดิ์เป็นพี่ และเป็นพี่ที่ร่วมท้องเดียวกันด้วย ซึ่งมีใช้เรื่องธรรมดาที่คนทั่วไปจะให้การยกย่องนับถือม้าซึ่งเป็นสัตว์เดรัจฉานถึงเพียงนี้ ปกติม้าทั่ว ๆ ไปผู้เลี้ยงหรือเจ้าของมักจะเรียกมันโดยใช้คำว่า "อ้าย" (ถ้าเป็นม้าตัวผู้) "อี" (ถ้าเป็นม้าตัวเมีย) นำหน้าชื่อมันนั้น ๆ เช่น ม้าของหลายชุมพล จากเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ใช้คำว่า "อ้าย" นำหน้าชื่อม้าจะเสียว ว่า

ตาเห็นว่าได้แต่อ้ายจะเสียว มันประเปรี้ยวหนักหนาอ้ายม้าพี่
 ต้องผูกกราคทองหน้าทั้งตาปี ใครขึ้นขี่มันหกชกสุดใจ
 (ขุนช้างขุนแผน : 979)

หรือใช้คำว่า "อี" นำหน้าชื่อแม่ของม้าสีหมอก จากเรื่องขุนช้างขุนแผน ว่า

หลวงศรีได้ม้ามามอบให้ ทั้งม้าเทศม้าไทยหกสิบห้า
อีเหลืองเมืองมะริดพลอยติตมา ตัวมันทันว่าเป็นม้าน้ำ
 (ขุนช้างขุนแผน : 361)

ส่วนคำว่า "พี่" นั้น ส่วนมากจะใช้เป็นคำสรรพนามเรียกคนที่อาวุโสกว่า และหรือคนที่เราต้องการให้เกียรติยกย่องนับถือกันเท่านั้น เช่น ในวงการค้า บางครั้งเรามักจะพบว่าพ่อค้าแม่ค้าซึ่งอาวุโสกว่าลูกค้า อาจจะเรียกลูกค้าว่า "พี่" ซึ่งถือ

เป็นจิตวิทยาทางการค้าอย่างหนึ่ง เพราะค่านิยมของคนไทยนั้นถือว่า การเรียก "พี่" กับผู้อาวุโสน้อยกว่านั้นเป็นการให้เกียรติหรือยกย่องนับถือกัน เป็นต้น

นอกจากนี้สุตสาครยังให้การยกย่องนับถือม้านิลมังกรว่าเป็น "ม้าแก้ว" ดังคำกลอนตอนสุตสาครพูดกับม้านิลมังกร ว่า

สุตสาครวอนว่ากับ <u>ม้าแก้ว</u>	รู้แห่งแล้วทางประเทศเขตสถาน
จงพาไปให้พบ <u>ไอ้คนพาล</u>	ได้คิดอ่านค้นไม้เท้ามันเอาไป
	(<u>พระอภัยมณี</u> : 392)

การที่กวีให้สุตสาครเรียกม้านิลมังกรว่า "ม้าแก้ว" นั้น แสดงว่าม้าตัวนี้มีคุณค่าควรแก่การยกย่องนับถือ เพราะ "ม้าแก้ว" นี้ จัดเป็นแก้วประการหนึ่งใน 7 ประการของพญาจักรพรรดิราชผู้ทรงคุณธรรมยิ่ง ม้านี้จะมาสู่บุญของพญาจักรพรรดิราชในทันทีที่ทรงคำนึงถึง อีกทั้งเป็นม้าที่มีไต่เดินหรือวิ่งเยื้องม้าทั่วไป แต่มีกำลังมาก สามารถเหาะไต่รวดเร็วนัก (วิบุต โสภวงศ์, 2507 : 14) และถ้าเป็นม้าพันธุ์ดี แข็งแรง มีกำลังมาก อดทน ว่องไว ฝีเท้าดี ฉลาดและเรียนรู้ง่าย ม้าที่ทรงคุณค่าวิเศษด้วยประการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ม้านั้นเป็น "ม้าแก้ว" โดยแท้ (วิบุต โสภวงศ์, 2507 : 14) ฉะนั้นการที่กวีให้สุตสาครเรียกม้านิลมังกรว่า "ม้าแก้ว" ก็แสดงว่าสุตสาครให้การยกย่องนับถือว่าม้านิลมังกรมีคุณสมบัติและความสำคัญทัดเทียมกับม้าแก้วนั่นเอง

4. อธิธิพล

ถึงแม้สัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะในเรื่องพระอภัยมณีจะมีอยู่หลายตัว เช่น สิงโตของสินสมุทร ม้าของพระอภัยมณี สิงโตของหัสไชย ม้าของนางละเวง สิงโตของเสาวคนธ์ ม้านิลมังกรของสุตสาคร เป็นต้น แต่สัตว์ที่มีอธิธิพลต่อผู้อ่านหรือผู้ที่เคยรู้เรื่องพระอภัยมณีมาก่อนมากที่สุดก็คือ ม้านิลมังกรของสุตสาคร เกี่ยวกับเรื่องนี้ สุวรรณ เกரியงไกรเพ็ชร (2518 : 381-382) ได้ให้ความคิดเห็นเสริมว่า "ในเรื่องหนึ่ง ๆ แม้จะมีสัตว์ลักษณะพิเศษอยู่หลายตัว แต่จะมีเด่นอยู่เพียงตัวเดียว

เท่านั้น เช่น เรื่องพระอภัยมณีมีม้ามังกรเป็นตัวเด่น เรื่องยุคกลางในยุโรปก็มีม้าเบยาร์ดเป็นตัวเด่น แม้จะมีม้าวิเศษอื่นอีก เช่น ม้าที่กินลมเป็นอาหารชื่อว่าราบิคาน (Rabican) และมีม้าที่ฝึกเป็นนกอีกตัวหนึ่ง แต่ก็ไม่เด่นเท่าเบยาร์ด เช่นเดียวกับที่สิงโตของสินสมุทรก็ไม่เด่นเท่าม้านิลมังกร"

อิทธิพลของม้านิลมังกรนั้น ทำให้ผู้อ่านรู้สึกติดตามจิตใจ กล่าวคือเมื่อนึกถึงสัตว์ในพระอภัยมณี ก็ทำให้นึกถึงม้านิลมังกรของสุตสาคร หรือเมื่อนึกถึงสุตสาครก็ทำให้นึกถึงม้านิลมังกรควบคู่กันไป ทั้งนี้ผู้ศึกษาคิดว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากกรที่กวีได้กำหนดรูปร่างลักษณะและบทบาทของม้านิลมังกรให้แปลกหรือโดดเด่นเป็นพิเศษกว่าสัตว์พาหนะชนิดอื่น รวมทั้งให้สุตสาครเป็นเจ้าของม้านิลมังกรโดยเฉพาะนั่นเอง

จากอิทธิพลของม้านิลมังกร ทำให้จิตรกรรมต่าง ๆ ปรากฏภาพม้านิลมังกรมากมาย บางภาพวาดได้ใกล้เคียงกับลักษณะที่กวีบรรยายในบทกลอน บางภาพก็วาดเป็นภาพการ์ตูนเพื่อใช้ประกอบการเล่าเรื่อง ซึ่งอาจไม่สมบูรณ์ตามลักษณะที่กวีกล่าวไว้ เช่น หางแทนที่จะคล้ายหางนาคกลับวาดเป็นหางม้าทั่วไป ลำตัวที่จริงต้องมีเกล็ดแต่ไม่วาดเกล็ด ลำตัวแทนที่จะเป็นสีดำนิลกลับวาดเป็นสีเขียวหรือสีแดง เป็นต้น แต่ภาพม้านิลมังกรเหล่านี้ก็มีลักษณะร่วมที่ช่วยบ่งบอกให้ผู้อ่านเรื่องราวเป็นภาพม้านิลมังกร นั่นคือ ส่วนหัวจะมีลักษณะคล้ายหัวมังกร ค้างภาพที่ยกมาเป็นตัวอย่างแล้วในข้อ 2 (รูปร่างลักษณะ) และภาพที่จะยกเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ภาพม้านิลมังกรจากหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 1 ของกรมวิชาการ, กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว, 2528 หน้า 62.

- ภาพที่ 11 ภาพม้านิลมังกร จากหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 1, หน้า 62.

2. ภาพม้านิลมังกรจากหนังสือ พระอภัยมณีตอนสุดสาครผจญภัย ของ
ชมรมเด็ก, กรุงเทพฯ : ปิรามิด, 2535 หน้า 11.

ภาพที่ 12 ภาพม้านิลมังกร จากหนังสือพระอภัยมณีตอนสุดสาครผจญภัย, หน้า 11.

ม้าเซ็กเฮา

1. ประวัติความเป็นมา

ม้าเซ็กเฮาเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องสามก๊ก ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ม้าเซ็กเฮาเป็นม้าที่ขึ้นชื่อมากที่สุดในเรื่องสามก๊ก ได้เป็นพาหนะคู่ใจของขุนศึกที่มีฝีมือเยี่ยมถึงสองคน คือ ลิโป้ กับ กวนอู มีประวัติความเป็นมาดังนี้

ในสมัยพระเจ้าเหียนเต๋แห่งราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ. 726-763)

แผ่นดินจีนเริ่มระส่ำระสายอย่างหนัก ตังโทะซึ่งเป็นเจ้าเมืองซีหลงคิดตั้งตัวเป็นใหญ่ จึงปรารถนาจะได้นายทหารที่มีฝีมือดี ๆ มาเป็นพรรคพวกของตน ตังโทะได้เห็นลิโป้ซึ่งเป็นนายทหารของเต็งหงวนเจ้าเมืองเต็งจิว มีรูปร่างแข็งแรงงามสง่า ฝีมือเยี่ยมก็พอใจมาก จึงให้ลิซกซึ่งเป็นเพื่อนเก่าของลิโป้ไปเกลี้ยกล่อมโดยนำ ทองคำพันคำสิ่งพลอยสียยอด เข็มขัดประดับหยกสายหนึ่ง และที่สำคัญที่สุดคือม้าตัวที่ชื่อ เซ็กเฮา ไปเป็นของกำนัลแก่ลิโป้

ลิซกทำเนียบอุบายของตนอย่างแยบคาย เริ่มด้วยการเชื่อมเยินถามทุกข์สุขแล้วก็กล่าวถึงม้าวิเศษที่ตนนำมากำนัล ว่า

ม้าตัวนี้ชื่อเซ็กเฮา มีฝีเท้าเดินทางได้วันละหมื่นเส้น ถ้าขึ้นเขา
แลข้ามน้ำก็เหมือนกับเดินที่ราบ ท่านจงเอาไว้เถิดจะได้ทำราชการ
อาสาแผ่นดินสืบไป

(สามก๊ก ล.1 : 59)

ความตอนเดียวกันนี้ปรากฏในสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษ หรือ Romance of the Three Kingdoms ซึ่ง บรวิวัตต์ เทเลอร์ เป็นผู้แปล ดังนี้

"I have come now to present to you a really fine horse, a thousand li a day horse, one that cross river and goes up mountains as if they were the level plain. He is called The Hare. He will be a fitting aid to your valour."

(Romance of the Three Kingdoms : 30)

เมื่อเปรียบเทียบดูแล้วจะเห็นว่าความตรงกันแทบทั้งหมด เว้นเสียแต่ชื่อม้าที่แปลกันไป ในฉบับภาษาอังกฤษเรียกชื่อม้าว่า The Hare หรือเจ้ากระต่าย ไม่ใช่ชื่อเซ็กเฮา ส่วนระยะทางที่ม้าวิ่งได้ในวันหนึ่งนั้น คลาดเคลื่อนกันไปเล็กน้อย แต่นับได้ว่าใกล้เคียงกัน เพราะสี่เป็นมาตราวัดระยะทางของจีน หนึ่งพันลี้ประมาณ 520 กิโลเมตร หรือ 13,000 เส้น การใช้คำว่าเส้นแทนลี้ นั้น ทำให้ฟังสนิทบทุคนไทยยิ่งขึ้น

เมื่อลิโป้มาอยู่กับตั้งโต๊ะ โดยการฆ่าเต็งหงวนผู้เป็นบิดาเลี้ยง และตั้งโต๊ะรับเป็นบิดาเลี้ยงคนใหม่แล้ว ลิโป้ก็ออกรบให้ตั้งโต๊ะโดยใช้ม้าเซ็กเฮาทุกครั้ง

ต่อมาภายหลัง ม้าเซ็กเฮาได้ตกอยู่กับโจโฉเพราะลิโป้ทำศึกพ่ายแพ้แก่โจโฉที่เมืองแท้ผือ ตามเรื่องสามก๊กไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้ใช้มันแม้แต่โจโฉเอง ทั้งนี้อาจจะเป็นดังที่ วิฑูร โสภวงค์ (2508 : 66) ได้ให้เหตุผลว่า "เพราะมันเหมาะแก่กรบผู้ชำนาญการรบบนหลังม้าและสามารถในการบังคับม้าจริง ๆ เท่านั้น ใครที่ไม่เก่งถึงขนาดก็ไม่อาจที่จะขี่มันได้" จนกระทั่งกวนอูตกมาเป็นเชลยของโจโฉ โจโฉพยายามเกลี้ยกล่อมกวนอูมาเป็นพวกโดยให้ทรัพย์สินมากมาย แต่กวนอูก็ไม่ใยดียังคงซื่อสัตย์ต่อเล่าปี่ตลอดมา วันหนึ่งโจโฉเห็นม้ากวนอูหอมมากจึงให้ม้าเซ็กเฮาแก่กวนอู กวนอูจำม้าเซ็กเฮาได้เพราะเคยต่อสู้กับลิโป้มาแล้วและรู้ว่าเป็นม้าดี ก็มีความยินดีอย่างยิ่ง ต่อมากวนอูได้ใช้ม้าเซ็กเฮาขี่ไปหาเล่าปี่ตามที่สัญญาไว้ จากนั้นจึงขี่มันออกทำศึกหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายกวนอู

ก็ต้องเสียที่แก่งฝ่ายขุนกวน กวนอุกจับสำ ส่วนม้าเช็กเหว้าขุนกวนให้ม้าตั้งเลี้ยงดูไว้
แต่มันไม่ยอมกินหญ้าหลายวันก็ตาย

2. รูปร่างลักษณะ

สามก๊กของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้พรรณารูปร่างลักษณะ
ของม้าเช็กเหว้าไว้สั้น ๆ แต่ชัดเจน ว่า

มีสีเทาเดินทางได้วันละหมื่นเส้น ถ้าวัวเขาแลข้ามน้ำก็เหมือนกับ
เดินที่ราบ...ขนนั้นแดงดังถ่านเพลิง หัวตัวมีสี่สีไคแกม
สูงสี่ศอกเศษ ได้ลักษณะเป็นม้าศึก เข้มแข็ง กล้าหาญ

(สามก๊ก ล.1 : 59)

ส่วนสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลโดย บริวิคต์ เทเลอร์ (Brewitt
Taylor) ก็พรรณาคความเช่นเดียวกัน แต่วัดขนาดม้าตามมาตรฐานอังกฤษ คือ เมื่อ
วัดม้าเช็กเหว้าจากหัวถึงหางจะยาว 10 ฟุต วัดส่วนสูงจากกึ่งถึงคอได้ 8 ฟุต และ
ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เสียงร้องของม้านี้ก้องสนั่นไปทั่ววิมานชั้นฟ้า และสิ้นสะเทือน
ไปทั่วมหาสมุทรอีกด้วย บริวิคต์ เทเลอร์ ยังได้ประพันธ์โคลงสั้น ๆ แสดงถึงความ
วิเศษมหัศจรรย์แห่งพลังและฝีเท้าอันเร็วเป็นเยี่ยมของม้าเช็กเหว้า ไว้ว่า

Mark ye the steed swift and tireless,
see the dust, spurned by his
hoofs, rising in clouds;
Now he swims the river anon climbs the hill,
rending the purple mist assunder;
Scornful he breaks the rein; shakes
from his head the jewelled bridle;
He is as a fiery dragon descending from
the highest heaven.

(Romance of the Three Kingdoms : 31)

ความตอนนี วิพุธ โสภวงศ์ (2508 : 54) ได้แปลไว้ ดังนี้

เจ้าม้าศึกผู้ระวาทระไวและมีรู้เห็ดเหิน้อย

ฟังดูจากฝุ่นที่ฟุ้งตระหลบเป็นกลุ่มเมฆด้วยแรงควมทะยานของมัน
มันทั้งว้ายน้ำและบางครั้งก็ควบตะลุมขุ่นเนิน

วิ่งฝ่าใบในกลุ่มหมอกสีม่วง

มันวิ่งลิวอย่างผยองมีพักต้องมึงเห็นไบบังคับ

คงเห็นแต่สายบังเหียนวามวาวสะบัดขึ้นลงอยู่แทบสองข้างหัว

มันช่างครวากับมังกรไฟที่ล่องลอยลงมาจากสวรรค์

อันสูงสูดนั้นเทียว

สังข์ พิธโนทัย (2529 : 85) ก็ได้กล่าวถึงรูปร่างลักษณะของ
ม้าเช็กเฮาไว้หนังสือพิชัยสงครามสามก๊ก ว่า "ม้าเช็กเฮา แปลว่า
"กระต่ายแดง" เพราะมันมีขนแดงราวถ่านเพลิงทั่วทั้งตัว ไม่มีสิ่งอื่นปน เวลาร้อง
เสียงราวคลื่นสะเทือนมหาสมุทร ในต้นฉบับภาษาจีนว่า ม้าวิ่งได้วันละ 1000 ลี้
(1 ลี้เท่ากับ 12 เส้นเศษ) จากหัวถึงหางวัดได้ 10 ฟุตจีน จากกีบเท้าถึงคอวัดได้
8 ฟุตจีน (3 ฟุตจีน เท่ากับ 1 เมตรสากล) ส่วนสามก๊กไทยแปลไว้ว่า ม้าวิ่ง
ได้วันละหมื่นเส้น และว่ามันสูงสี่ศอกเศษ"

ส่วน ยาขอบ (2532 : 52) กล่าวถึงรูปร่างลักษณะของม้าเช็กเฮา
ไว้ในหนังสือสามก๊กฉบับวิพากษ์ตอนตั้งโต๊ะผู้ถูกแข่งทั้งสิบทิศ ว่า "...คล้ายก้อนถ่าน
ที่กำลึงลุกโชนอยู่กับกลางกองเพลิงแดงเจิดจ้าประหลาด มันวิ่งปราศซึ่งสีอื่นใดแซม-
เข้าทหารวัดแต่หัวกระถึงหางได้ 10 ฟุต จากกีบขึ้นไปจนแก้มคอได้ 8 ฟุต ลักษณะ
ของมันเมื่อยามรำคำรณเสียงร้องดังคัมฟ้าและท้องทะเลสาบสะเทือน"

นอกจากนี้ยังมีผู้รู้ทั้งหลายท่านที่ได้กล่าวถึงรูปร่างลักษณะของม้า
เช็กเฮาไว้ แต่ข้อความเหล่านั้นมีความคล้ายคลึงกับข้อความที่กล่าวมา กล่าวคือ

บางข้อความจะมีการแต่งเติมเพิ่มความให้มามีลักษณะแปลกพิสดารออกไปบ้าง¹
แต่โดยเนื้อหาหลักแล้วนับว่ามีความใกล้เคียงกัน

3. บทบาทพิเศษ

ในเรื่องสามก๊กนั้น เราพบว่าม้าเข้ามามีบทบาทในการทำศึกมาก
ดังจะเห็นได้จากนายทัพคนสำคัญ ๆ ที่มีชื่อในเรื่องสามก๊ก เช่น ลิโป้ กวนอู เตียวหุย
เล่าปี่ ม้าเฉียว จูล่ง ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแต่เชี่ยวชาญการรบบนหลังม้าด้วยกันทั้งนั้น
ด้วยเหตุดังกล่าวม้าจึงเป็นพาหนะที่สำคัญและเป็นที่หวงแหนของกองทัพแต่ละฝ่ายมาก
ดังที่ วิพุธ โสภวงศ์ (2508 : 53) กล่าวไว้ว่า "ม้าศึกที่ดีเป็นพิเศษก็จะเป็น
พาหนะอันมีค่ายิ่งที่นายทัพทุกคนใฝ่หา เพราะเหตุว่าแม้ฝีมือจะทัดเทียมกัน แต่ถ้า
พาหนะที่ใช้กันสู้กันไม่ได้แล้ว ก็ย่อมจะเสียเปรียบในการรบได้ง่าย" ม้าเช็กเฮา
จึงจัดได้ว่าเป็นม้าศึกที่พิเศษเหนือม้าศึกทั้งปวงในเรื่องสามก๊ก และได้แสดงบทบาท
พิเศษในฐานะเป็นม้าศึกคู่ใจของขุนศึกฝีมือเยี่ยมถึงสองคนคือ ลิโป้ กับ กวนอู ดังนี้

3.1 บทบาทพิเศษในฐานะเป็นม้าศึกคู่ใจของลิโป้

ลิโป้เป็นขุนศึกที่มีฝีมือเลิศอย่างหาตัวจับยาก ถนัดการรบบน
หลังม้าโดยใช้ทวนเป็นอาวุธคู่มือ อุปนิสัยเป็นคนโลภจัด ขาดความซื่อสัตย์กตัญญู
ดังนั้นเมื่อตั้งโต๊ะให้ทองคำพันตำลึง พลอยสิบยอด เข็มขัดประดับหยกสายหนึ่งและ
ม้าเช็กเฮาเป็นของกำนัลแก่ลิโป้ ลิโป้จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง และถึงแม้ว่า
ลิโป้จะเป็นคนโลภในทรัพย์สิน แต่ก็ยังประเมินค่าม้าเช็กเฮาสูงกว่าทรัพย์สินทั้งหลาย
เมื่อลิโป้ได้เห็นลักษณะม้าเช็กเฮา เขาถึงกับคำนับและลั่นวาจาออกมาว่า

ท่านเอาม้าตัวนี้มาให้เรา^๑ เราขอบใจสมความปรารถนาเรานัก
ยิ่งกว่าให้ทรัพย์สินของทั้งปวง

(สามก๊ก ล.1 : 59)

¹อ่านรายละเอียดในข้อ 4

จากข้อความดังกล่าว แสดงว่าลิโป้ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของม้า เช็กเฮาว่ามากกว่าทรัพย์สินของทั้งปวง ทั้งนี้เพราะลิโป้เป็นนักรบจึงมีความชำนาญในการคุ้ลักษณะม้าศึก และอาจจะเคยได้ยินกิตติศัพท์ของม้า เช็กเฮาว่ามาบ้างแล้ว

ลิโป้ได้ออกรบโดยใช้ม้า เช็กเฮาเป็นพาหนะทุกครั้ง และได้ชัยชนะเสมอมา และถ้าเผชิญเพลิงพล้ำ จนลิโป้ต้องชักม้าหนีก็จะไม่มีผู้ใดตามทัน เพราะม้า เช็กเฮามีกำลังมากและมีเท้าจั่นนั่นเอง

บทบาทของม้า เช็กเฮาที่เห็นได้เด่นชัดเป็นการรบครั้งสำคัญ ซึ่งเป็นที่เลื่องลือในเรื่องสามก๊กคือ ตอนที่พี่น้องร่วมสาบานทั้งสามคน ได้แก่ เล่าปี่ กวนอู และ เตียวหุย เข้ามารบกับลิโป้แต่ผู้เดียว ความว่า

แลม้าเล่าปี่กวนอูเตียวหุย ล้อมม้าลิโป้ไว้เป็นสามเส้า ลิโป้รบป้องกันไว้เป็นสามารบ แล้วแทงเล่าปี่ด้วยทวน เล่าปี่เอากระบี่ปักทวนเสีย แล้วขับม้าสะอึกเข้าไปจะพันลิโป้ ลิโป้เห็นเป็นกระบวนศึกกระหนาบหนักมา จึงขับม้าหนีพาทหารทั้งปวงเข้าไปในค่านเขาโลกัวน

(สามก๊ก ล.1 : 99)

จะเห็นว่าลิโป้ต้องต่อสู้กันอย่างหนัก เพราะพี่น้องทั้งสามนั้นล้วนเป็นขุนศึกที่มีฝีมือ แต่ลิโป้ก็มีฝีมือเป็นเลิศ ช้ายังมีม้า เช็กเฮาที่เหนือกว่าม้าของฝ่ายคู่ต่อสู้ ลิโป้จึงสามารถต่อสู้ได้นานพอที่จะทำให้การสู้รบครั้งนี้เป็นที่เลื่องลือกันไปทั่วทุกที่ อย่างไรก็ตาม ลิโป้เป็นฝ่ายเสียเปรียบจึงได้ชักม้าหนีไปได้โดยปลอดภัย การรบครั้งนี้จึงทำให้เห็นบทบาทพิเศษของม้า เช็กเฮาที่เหนือกว่าม้าของขุนศึกทั่ว ๆ ไป

เมื่อครั้งลิโป้ทำศึกกับโจโฉ โจโฉได้ทศน้ำให้ไหลเข้าเมือง แต่ลิโป้ก็ยังไม่หวั่นกลัว เพราะถือว่าตนเองมีม้าดี

ลิโป้ว่าเราจะกลัวอันใดกับน้ำ ม้า เชือก เหาว์ ของเรามีกำลังมาก
ข้ามแม่น้ำเหมือนควบบนก

(สามก๊ก ล.1 : 398)

จะเห็นว่า ลิโป้ให้ความสำคัญกับม้า เชือก เหาว์มาก ทั้งนี้เพราะกำลังของมันที่สามารถวิ่งในน้ำได้เหมือนกับวิ่งบนบก การที่ลิโป้กล้าพูดเช่นนี้ก็แสดงว่า ม้า เชือก เหาว์ของลิโป้นั้นสามารถแสดงบทบาทพิเศษคือ "ข้ามแม่น้ำเหมือนควบบนก" ได้จริง

กิตติศัพท์ของม้า เชือก เหาว์ของลิโป้นั้น เป็นที่รู้จักกันไป จะเห็นได้ว่า เมื่อทหารของฝ่ายลิโป้ต้องการจับตัวลิโป้ ยังต้องคิดจะขโมยม้า เชือก เหาว์เสียก่อนเพื่อตัดกำลังของลิโป้ กล่าวคือ

เขาเสงจึงว่า ลิโป้นี้มีกำลังมากอยู่ด้วยม้า เชือก เหาว์ตัวเดียว แม้จะคิดจับลิโป้ ข้าพเจ้าจะลักเอาม้า เชือก เหาว์ไปให้โจโฉเสียก่อน ชงเหียนงุยชกเห็นชอบด้วย ก็ลาเขาเสงกลับไปบ้าน

(สามก๊ก ล.1 : 399-400)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้จะเห็นว่า ม้า เชือก เหาว์มีความสำคัญต่อลิโป้มากทีเดียว เพราะเมื่อเขาเสงขโมยม้า เชือก เหาว์ไปให้โจโฉ โจโฉก็สั่งทหารเข้าโจมตีทันที ลิโป้เรียกหาม้า เชือก เหาว์ออกรบ พอรู้ว่าถูกขโมยไปก็โกรธและเสียใจเป็นที่สุด แต่ก็ต้องออกไปรบ ลิโป้รบอย่างหนักตั้งแต่เช้าจนเที่ยง ทหารโจโฉจึงล่าถอยไป พอกลับเข้าเมืองลิโป้ก็วางทวนแล้วหลับไปเพราะความเหนื่อย พวกกบฏย่องเข้าไปหยิบทวนวางไว้ให้ไกลมือแล้วรุมกันจับมัดไว้ เมื่อสิ้นม้า เชือก เหาว์ สิ้นทวนอาวุธคู่มือ เสียแล้ว ลิโป้ก็รบนามกระเดื่องก็สิ้นฤทธิ์ ถูกจับส่งตัวไปให้โจโฉ โจโฉนั้นชอบเลี้ยงคนมีฝีมือก็จริง แต่ลิโป้เป็นคนไม่เคยซื่อสัตย์กับใคร จึงต้องถูกประหารทั้ง ๆ ที่ยังมีคนอาศัยในฝีมือรบอยู่มาก การที่ลิโป้เสียชีวิตครั้งนี้ อาจกล่าว

ได้ว่า เพราะลิโป้ขาดม้าเช็กเฮาว์ ถ้าลิโป้มีม้าเช็กเฮาว์ก็คงจะไม่เหนื่อยมาก หรือถ้าหากเพลิงพล้ำก็อาจชักม้าเช็กเฮาว์นี้ได้โดยไม่มีใครไล่ตามทัน

3.2 บทบาทพิเศษในฐานะเป็นม้าศึกคู่ใจของกวนอู

เมื่อลิโป้ตาย ม้าเช็กเฮาว์ก็ตกอยู่กับโจโฉอีกช้านาน ตามเรื่องสามก๊กไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้ใช้มันแม้แต่โจโฉเอง จนกระทั่งกวนอูตกมาเป็นเชลยศึกของโจโฉ โจโฉพยายามเกลี้ยกล่อมให้ทรัพย์สินแก่กวนอูอย่างมากมาย เพื่อจะชักจูงมาเป็นพวก แต่กวนอูก็ไม่ใยดีคงซื่อสัตย์ต่อเล่าปี่ตลอดมา วันหนึ่งโจโฉเห็นม้ากวนอูสวยงาม จึงให้ม้าเช็กเฮาว์แก่กวนอู กวนอูจำมันได้ก็แสดงความยินดีจนออกนอกหน้า ถึงกับคุกเข่าลงคำนับโจโฉแล้วกล่าวว่า "ซึ่งมหาอุปราชให้ม้าตัวนี้แก่ข้าพเจ้านั้น คุณหาที่สุดมิได้" (สามก๊ก ล.1 : 514) โจโฉประหลาดใจ จึงถามว่า "เหตุใดท่านจึงรักม้าอันเป็นสัตว์เดียรฉานมากกว่าทรัพย์สินอีกเล่า" (สามก๊ก ล.1 : 514) กวนอูรู้จักม้าเช็กเฮาว์ดี เพราะเคยต่อสู้กับลิโป้มาแล้ว คำตอบของกวนอูตอนนั้นจึงเป็นการย้ำถึงพลังและความสามารถอันมหัศจรรย์ของม้าเช็กเฮาว์เป็นอย่างดี เพราะกวนอูตอบว่า

ข้าพเจ้าแจ้งว่าม้าเช็กเฮาว์ตัวนี้มีกำลังมาก เดินทางได้วันละหมื่นเส้น แม้ข้าพเจ้ารู้ข่าวเล่าปี่อยู่ที่ใด ถึงมาตรว่าไกลก็จะไปหาได้โดยเร็ว เหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมีความยินดี ขอบคุณมหาอุปราชยิ่งกว่าให้สิ่งของทั้งปวง

(สามก๊ก ล.1 : 514)

จากคำตอบของกวนอูดังกล่าว ก็ยิ่งเน้นให้เห็นถึงบทบาทที่พิเศษกว่าม้าทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะคำกล่าวที่ว่า "ม้าเช็กเฮาว์ตัวนี้มีกำลังมาก เดินทางได้วันละหมื่นเส้น" ซึ่งการวิ่งวันละหมื่นเส้นหรือประมาณ 520 กิโลเมตร นับว่าเป็นระยะทางที่ไกลมากที่สุดทีเดียว วันหนึ่งมี 24 ชั่วโมง ฉะนั้นเมื่อคิดเฉลี่ยแล้ว ม้าตัวนี้วิ่งได้ประมาณ 21.67 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ถึงแม้ระยะทางเฉลี่ยต่อชั่วโมง

ดังกล่าวมาธรรมดาที่วิ่งได้ แต่การที่จะให้วิ่งตลอด 24 ชั่วโมงได้ระยะทางหมื่นเส้น หรือประมาณ 520 กิโลเมตร ดังม้าเช็กเฮาวันนั้นเห็นที่จะหายากหรือไม่มีเลยก็เป็นได้

เมื่อกวนอุได้ข่าวเล่าปี่ก็คิดหนีไปจากโจโฉ แต่ก่อนไปกวนอุ ได้เอาตราสำหรับที่ทับสิ่งของทุกอย่างที่โจโฉให้มันใส่หีบลับมุกแจ่มอบไว้กับหญิงคนใช้ ไข่ ยกเว้นสิ่งเดียวคือม้าเช็กเฮาวัน แสดงว่ากวนอุเห็นความสำคัญของมันมาก จากนั้น กวนอุก็ขี่ม้าเช็กเฮาวันตีฝ่าด่านของทหารโจโฉออกมาได้สำเร็จ การรบครั้งต่อ ๆ มา กวนอุก็ขี่ม้าเช็กเฮาวันออกรบทุกครั้ง การรบครั้งสุดท้ายกวนอุต้องเสียที่แก้มฝ่ายขุนกวน ที่ทำอุบายด้วยการเข้ารุมรบตะลุยไล่ให้กวนอุต้องขี่ม้าไปตามช่องเขาเงาสนซึ่ง พัวเจี้ยงได้ขุดหลุมใหญ่สกัดทางปิดด้วยใบไม้และซัดเร็วเข้าม้าไว้ริมขุมข้างคันทาง ม้าวิ่งมาด้วยความเร็วไม่ทันเห็นก็คิดเร็ว ตกใจโผนไปข้างหน้า หิ้งม้าและคนก็ตกลง ไปในหลุม กวนอุจึงถูกจับได้ ขุนกวนเสียตายฝีมือกวนอุนัก พยายามเกลี้ยกล่อมไว้ เป็นพวก แต่กวนอุไม่ยอมจึงถูกฆ่าตาย ส่วนม้าเช็กเฮาวันนั้น ขุนกวนให้ม้าตั้งเลี้ยงดู ไข่ ดังความว่า

ม้าตั้งจึงเอาม้าของกวนอุไปให้ขุนกวน ขุนกวนจึงให้ม้าตั้งเลี้ยงดู ไข่ ม้านั้นไม่กินหญ้าเป็นหลายวันก็ตาย

(สามก๊ก ล.2 : 428)

การที่ม้าเช็กเฮาวันไม่ยอมกินหญ้าอยู่หลายวันจนกระทั่งตาย นั้น นายตำรา ณ เมืองใต้ (2531 : 69) มีความเห็นว่า "อำนาจความสัตย์ เป็นอำนาจที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่เพียงแต่จับใจคน แม้แต่สัตว์ก็ยังมีความรู้สึกในความซื่อสัตย์ เมื่อกวนอุตายแล้ว ม้าของกวนอุก็ไม่ยอมกินหญ้ากินน้ำและตายตามเจ้าของไปในไม่ช้า ไม่ยอมให้หลังของมันสัมผัสกับผู้อื่นนอกจากนายของมัน" ผู้ศึกษาก็มีความเห็นว่า การที่ม้าเช็กเฮาวันไม่ยอมกินหญ้าอยู่หลายวันจนกระทั่งตายนั้น อาจจะมีเหตุผลดังนี้ นายตำรา ณ เมืองใต้ ได้กล่าวมาก็ได้ เพราะขณะที่ม้าเช็กเฮาวันได้ทำหน้าที่เป็น ม้าศึกคู่ใจของกวนอุนั้น มันได้เห็นพฤติกรรมแห่งความซื่อสัตย์กตัญญูของกวนอุอยู่เสมอ

เช่น ความซื่อสัตย์ต่อคำสาบานที่มีต่อพี่น้องร่วมสาบานคือ กวนอู เล่าปี่ และเคียวหุย
 กล่าวคือ เมื่อกวนอูตกเป็นเชลยของโจโฉ โจโฉพยายามเกลี้ยกล่อมให้กวนอูมาเป็น
 พวกโดยการให้ทรัพย์สินมากมาย แต่กวนอูไม่ไยดี ยังคงซื่อสัตย์ต่อเล่าปี่ตลอดมา
 เมื่อกวนอูได้ข่าวเล่าปี่ กวนอูก็หนีไปจากโจโฉโดยตะลุยฝ่าด่าน 5 ด่านไปได้สำเร็จ
 หรือตอนที่กวนอูยอมเปิดทางให้โจโฉที่หัวหนงเต้าเพื่อตอบแทนบุญคุณที่โจโฉเคยปล่อย
 ให้ตนผ่านด่านต่าง ๆ ไปหาเล่าปี่ได้โดยสะดวก และหรือเมื่อกวนอูถูกทหารของ
 ชุนกวนจับได้ ชุนกวนพยายามเกลี้ยกล่อมกวนอูไว้เป็นพวก แต่กวนอูไม่ยอมจึงถูกฆ่า
 ตาย เป็นต้น จากพฤติกรรมดังกล่าว จึงอาจทำให้ม้าเซ็กเซาว์เกิดความซาบซึ้ง
 หรือจับใจในความซื่อสัตย์กตัญญูของกวนอูเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นเมื่อไม่มีนายที่ซื่อสัตย์
 อย่างกวนอู มันจึงยอมตายดีกว่าที่จะให้หลังของมันสัมผัสกับคนที่ไม่ซื่อสัตย์กตัญญู
 ตัวอย่างเช่น ลิโป้ซึ่งเคยเป็นเจ้านายของมันมาก่อน เป็นต้น อีกต่อไป การกระทำ
 ของม้าเซ็กเซาว์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงบทบาทพิเศษของม้าเซ็กเซาว์ตั้งแต่ผู้อ่าน
 ได้รู้จักมัน จนกระทั่งมันตายได้อีกครั้งหนึ่งนั่นเอง

4. อธิธิพล

วรรณกรรมเรื่องสามก๊กนับว่ามีอิทธิพลต่อผู้อ่านหลายชาติหลายภาษา
 เพราะตั้งแต่ พ.ศ. 2235-2469 เรื่องสามก๊กได้รับการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ถึง
 10 ภาษา คือ ภาษาญี่ปุ่น เกาหลี ญวน เขมร ไทย มลายู ละติน สเปน ฝรั่งเศส
 และอังกฤษ เป็นต้น (สามก๊ก : 9-10) ปัจจุบันเทคโนโลยีด้านการพิมพ์มีความ
 เจริญก้าวหน้าทันสมัยมากจึงเชื่อว่า เรื่องสามก๊กต้องได้รับการแปลเป็นภาษาอื่น ๆ
 อีกมากมาย ดังที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า "สามก๊กเป็นวรรณกรรม
 ที่มีชื่อเสียงเสียแล้ว เป็นวรรณกรรมของโลกก็ว่าได้ มีการแปลหลายภาษาเหลือเกิน
 ..." (บุญศักดิ์ แสงระวี, ม.ป.ป. : คำนำ)

ในประเทศไทยนั้น นอกจากเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้แปล
สามก๊กเป็นภาษาไทยแล้ว เรายังพบว่าสมัยต่อมาได้มีนักอ่าน นักเขียน นักแปล
 และผู้สนใจเรื่องสามก๊กอีกมากมาย ที่ติดใจหรือซาบซึ้งในเนื้อหาของสาระของเรื่องนี้